diſcipulos non crediđiſſe. Sæpe notauimus aliquã-do per verba non nouam actionem, ſed actionis continuationem, incrementumq́ ſignificari, ſicut iuſtificari dicimur non ſolum, cum ex iniuſtis iuſti, ſed etiam cum ex iuſtis magis efficimur iuſti. *Qui iuſtus*, inquit, *eſt, iuſtificetur adhuc* Apoc. 22. 11. Sic etiam dicuntur diſcipuli viſo miraculo aquæ in vinum conuerſæ in Chriſtum credidiſſe, non quod ante non crederent, ſed quod tunc magis, quam ante crediderint, cap. 2. 11.

31. *Reſpondit eis Ieſus, Modo creditis.*] Omnes Græci auctores Chryſoſtomus, Cyrillus, Leontius, vterq; Theodorus, Heracleota, & Mopſueſt. Theophylact. & Euthym. notant voluiſſe Chriſtum diſcipulorum iactantiam reprimere, quod gloriari viderentur, quaſi perfectam iam haberent fidem, & magnum Chriſto præſtarent beneficium, quod crederent eum à Deo exiſſe; docere ergo eum adhuc ipſorum fidem adeo eſſe infirmam, vt paulo poſt omnes ſint ſe ſolum inter manus hoſtium relicturi. Hæc verba, *Modo creditis*, aut per affirmationem, aut per interrogationem legi poſſunt. Si per affirmationem legantur, hunc habent ſenſum, modo quidem creditis, aut potius, modo quidem credere videmini; ſed paulo poſt oſtendetis vos non ſatis credere, cum comprehenſo me ab hoſtibus diuerſi diffugietis: quo ſenſu mihi videtur Nonnus reddidiſſe. Si per interrogationem, duplex ſenſus eſſe poteſt, alter vt exprobratio ſit tarditatis, quod nunc tandem poſt tot ſermones, poſt tot miracula, poſt tam diuturnam cum ipſo familiaritatem credant, cum multo ante credere debuiſſent; quemadmodum Chryſoſtomus & Theophylactus videntur exponere. Sed cum hac interpretatione nõ videtur, quod ſequitur, bene conuenire, *Ecce venit hora, & iã venit, vt diſpergamini vnuſquiſq; in propria.* Alter ſenſus eſt, *Modo creditis?* id eſt modo dicitis vos credere? cito vos nõ credere declarabitis quo modo Leontius, & Euthym. exponunt. Ego nõ exiſtimo per interrogationem legendum eſſe, quia in interrogatione non poteſt dictio illa, *modo* locum habere, niſi eo ſenſu quo Chryſoſtomum, & Theophyl. interpretari diximus, quem ſenſum ſequẽtia refellunt verba. Quid enim eſt dictu, *Modo creditis?* id eſt modo vos dicitis credere? cum interrogatione, eo ſenſu quo Leontius, & Euthym. exponunt? quid facit illud *modo*? quis non videt nullam vim habere, ſi recto iudicio verba perpenderit? Sic ergo lego atq; interpretor, modo quidem creditis; id eſt modo quidem oſtenditis, ac profitemini vos credere, cum in tuto eſtis, cum nihil periculi eſt; *Ecce venit hora, & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis.* Itaq; illud *modo* non refertur ad præcedentia, quaſi ſenſus ſit, modo, q̃a vidiſtis me veſtras cognouiſſe cogitationes, creditis; ſed ad ſequẽtia, id eſt ad horam illã, quam iam veniſſe dicit; opponit enim *modo*, id eſt pacatũ, & tranquillum tempus horæ illi, id eſt tempori perſecutionis, atque periculi; tanquam dicat, vos quidem rebus ſecundis facile creditis, ſed tempore tribulationis, q̃ iam inſtat, recedetis, quemadmodũ in illa apud Matth. c. 13. 21. parabola de aliis dixerat.

32. *Ecce venit hora, & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſq; in propria, & me ſolum relinquatis.*] Illud, *Ecce*, magnam habet emphaſim, opponit iam inſtans, tempori præſenti, quaſi vnum *modo* alteri *modo*, perinde ac ſi diceret, *Modo creditis*, modo tamen non creditis, id eſt non credere oſtenditis. Primũ *Venit* præſentis eſt temporis ἔρχεται, ſecundum præterit, ἐλήλυθεν, quod ipſum vim orationis auget, quaſi diceret. Ecce veniet hora, imo ecce iam adeſt; veniſſe autem dicit, quia etſi Iudas cum cohorte non venerat, nox tamen venerat, qua venturus erat ad Chriſtum eum comprehenſurus. Quod dicit, *vt diſpergamini vnuſquiſq; in propria*, non ſignificat fore vt vnuſquiſq; in domum ſuam fugiat, vt Nonnus interpretatur.

Quid ſignificat hic diſpergi in propria.

Ἔγγυθι δ' ἐστὶ χρόνος οὗτος, ὅτε σκιδνάμενοι φυγάδες
Εἰς τὸν οἶκον ἕκαστος,

nec enim domos iam habebant, ſed ſignificat non in vnam cunctos partem, ſed in diuerſas diuerſos fugituros; quare non ſolum fugam, quæ compoſita eſſe poteſt, ſed confuſam etiam diſſipationem declarat. Dictio *Vt* ἵνα non cauſam, ſed tempus ſignificat; accipitur enim pro, quãdo, vt vertit Nonnus ὅτε vt ſupra etiam notauimus ver. 2. & c. 15. 13. Cum addit, *Et non ſum ſolus, quia Pater mecum eſt*, oſtendit eos quidem, quantum in ipſis eſſet, ſolum relicturos, & omni deſtitutum ope; quod autem re ipſa ſolus futurus non eſſet, non ipſorum virtute, ſed ſua ipſius natura fieri, quod Deus eſſet, idemq; cum Patre, itaq; ſeparari ab eo, & ſolus eſſe non poterat. Adnotarunt Cyrillus, & Chryſoſtom. his ipſis verbis, quibus diſcipulorum inconſtantiam reprehendebat, iuuare ipſorum fidem, confirmareq; voluiſſe, & dicendo, quod futurum erat, vt Cyrillus ait, quod proprium eſt Dei, & dicendo ſe non poſſe ſolum relinqui, quod Pater ſemper ſecum ſit, vt inquit Chryſoſtom.

Vt pro quando.

33. *Hæc locutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis.*] In duobus hic verbis tota huius loci intelligentia verſatur, quæ neſcio an quiſquam ſatis expenderit. Alterum eſt, *Hæc*, quas res intelligat, cum dicit, *Hæc locutus ſum vobis.* Nonnulli ad id ſolum, quod de futura Apoſtolorum inconſtantia dixerat, videntur referre, quaſi dicat hæc non exprobrandi, ſed potius animandi cauſa vobis dixi, vt præmoniti à me, & admonitione ipſa præmuniti nunquam in poſterum deſeratis. In quem ſenſum Theodorus Mopſueſt. & Leontius exponunt. Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus, & Euthymius ad omnia ſuperiora referunt, quæ Chriſtus poſt cœnam dixerat, ſed ſententia diuerſa. Chryſoſtomus, & Theophylactus hoc ſenſu, hæc vobis dixi, non vt ad dogmata, ſed ad conſolationem, ac pacem vteremini; ſi enim in his, quæ de mea futura paſſione dixi, hæreatis, putabitis me minorem eſſe Patre. At etiam dixerat ſe ad Patrem ire, & alia multa, quibus ſe æqualẽ Patri declarauerat; itaq; hanc interpretationem minime recipio. Cyrillus, hæc omnia diſſerui, non temere, non ſine cauſa, ſed vt conſolationem in me, & pacem haberetis. Euthymius melius, *hæc locutus ſum vobis*, non vt perfectam vobis traderem myſteriorum cognitionem, quam iam dixi me in aduentum Spiritus ſancti reiicere, ſed vt vos conſolarer: itaq; non dixi quantum ad doctrinam, ſed quantum ad conſolationem veſtram ſatis eſſe iudicaui. Ego ad ea potiſſimum refero, quæ de ſeipſo dixerat, quo ſe filium Dei, mundique victorem declararet, cuiuſmodi eſt, quod dixit ver. 5. 7. 8. 9. 13. 14. 15. itemque ad ea, quæ de futura mundi in Apoſtolos perſecutione dixerat c. 15. 18. 19. hæc, inquit, quæ & de mundi contra vos odio, & de meo auxilio locutus ſum, propterea dixi, *vt in me pacem habeatis.* Atq; hoc ipſum propterea illis dicit, vt iis, quæ audierant, vti ſcirent. Sæpe ex Dei admonitionibus ſiue verbis, ſiue rebus adhibitis minorem, quam poſſemus, deberemusq; fructum percipimus, quia ignoramus, quem in finem adhibeantur. Alterum eſt pacis verbum, quod pleriq; pacem aduerſus Deum, id eſt reconciliationem cum illo interpretantur, iuxta illud, *Iuſtificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Rom. 5. 1. Sic certe Cyrillus, & Euthymius. Ego pacem hic pro fortitudine, pro conſtantia, pro ſpe, & fiducia poni puto, id eſt pro eo animi ſtatu, quo etiam in maximis periculis nihil commouetur, nihil perturbatur, ſed interritus, tranquillus, compoſitus, pacatus manet. Quã enim nũc pacem vocat, ſtatim confidentiam appellat, *Confidite*, inquit, *ego vici mundum*; hoc ergo eſt, *vt in me pacem habeatis*, vt in me confidatis. Cur autem hoc dicat declarat.

Euthymii probabilior interpretatio.

Pacis verbum quid hoc loco denotet.

In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, Ego vici mundum.] Quaſi dicat, magnum quidem aduerſarium mundum habebitis; ſed maiorem habebitis auxiliatorem me, qui illum vici. Viciſſe autem ſe dicit mundum, quia eius principem Diabolum vicerat ſicut dixerat. cap. 14. 30. *Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quidquam.* Quam victoriam quamuis per mortem proprie ſuam fuerit conſecutus, tamen, quia in proximo erat, ita de ea loquitur, quaſi iam conſecutus eam eſſet, quaſi iam in manibus haberet; ſicut dixit. cap. 12. 31. *Nunc princeps huius mundi eiicietur foras.* Viciſſe principem mundi, mundum ipſum viciſſe erat; iubet itaq; Apoſtolos bono eſſe animo, quod eorum ipſe aduerſariũ proſtrauiſſet. Quod nõ ad Apoſtolos modo, ſed ad nos etiam omnes pertinet. *Deo autem gratias*, inquit D. Paulus, *qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum* 1. Cor. 15. 57. *& ſcribo vobis adololeſcentes, quoniam viciſtis malignum.* 1. Ioanis 2. 13. 14. & rurſus, *Vos ex Deo eſtis filioli, & viciſtis eum* (mundum) *quoniam maior eſt, qui in vobis eſt, quam qui in mundo* 1. Ioannis 4. 4. & *omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum; & hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra.* 1. Ioan. 5. 4 &, *Ipſi vicerunt eum* (Diabolum) *propter ſanguinem agni, & propter verbum teſtimonij ſui*, Apocal. 12. 11. Dicimur viciſſe nos, non quod nulla in nobis pugna reſtet; reſtat etenim & quidem magna *non aduerſus carnem, ſed ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mũdi rectores tenebrarum harum contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus*, Epheſ. 6. 12. ſed quia nobis per mortem Chriſti vincendi poteſtas facta eſt; vicimus, quia ſi volumus, poſſumus vincere.

CAPVT XVII.

1\. *HÆC locutus eſt Ieſus: & ſubleuatis oculis in cælum, dixit: Pater venit hora, clarifica fi-*
lium tuum, vt filius tuus clarificet te: 2. Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne, Matt. 28. d.
quod dediſti ei, det eis vitam æternam. 3. Hæc eſt autem vita æterna: Vt cognoſcant te ſo- 18.
lum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. 4. Ego te clarificaui ſuper terram:
opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciam: 5. & nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum, clari-
tate, quam habui prius, quam mundus eſſet, apud te. 6. Manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dedi-
ſti mihi de mundo: Tui erant, & mihi eos dediſti: & ſermonem tuum ſeruauerunt. 7. Nunc cognouerunt
quia omnia, quæ dediſti mihi, abs te ſunt: 8. quia verba, quæ dediſti mihi, dedit eis: & ipſi acceperunt, &
cognouerunt vere quia à te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti. 9. Ego pro eis rogo: Non pro mundo
rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi: quia tui ſunt: 10. & mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt: & clarifi-
catus ſum in eis. 11. Et iam non ſum in mundo, & hi in mundo ſunt, & ego ad te venio. Pater ſancte, ſer-
ua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi: vt ſint vnum, ſicut & nos. 12. Cum eſſem cum eis, ego ſeruabam Inf. 18. b. 9.
eos in nomine tuo. Quos dediſti mihi, cuſtodiui: & nemo ex eis periit, niſi filius perditionis, vt Scriptura
impleatur. 13. Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum Pſal. 108. b. 8.
in ſemetipſis 14. Ego dedi eis ſermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mundo, ſicut,
& ego non ſum de mundo. 15. Non rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo. 16. De mundo
non ſunt, ſicut & ego non ſum de mundo. 17. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt. 18. Sicut
tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum 19. Et pro eis ego ſanctifico meipſum: vt ſint & ipſi
ſanctificati in veritate. 20. Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis, qui crediturі ſunt per verbum
eorum in me. 21. vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint:
vt credat mundus, quia tu me miſiſti. 22. Et ego claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis: vt ſint vnum,
ſicut & nos vnum ſumus. 23. Ego in eis: & tu in me: vt ſint conſummati in vnum: & cognoſcat mun-
dus quia tu me miſiſti, & dilexiſti. 24. Pater quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum:
vt videant claritatem meam, quam dediſti mihi: quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi. 25. Pa-
ter iuſte, mundus te non cognouit. ego autem te cognoui: & hi cognouerunt, quia tu me miſiſti. 26. Et no-
tum feci eis nomen tuum, & notum faciam: vt dilectio, quia dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis.

IN CAPVT XVII.

1\. *HAEc locutus eſt Ieſus, & ſubleuatis oculis in cælum dixit, Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.*] Finita oratione, quam poſt cœnam ad diſcipulos docendi, conſolandiq; cauſa bene longam habuerat, quatuor ſuperioribus capitibus ab Euangeliſta comprehenſam, ad orandum Deum ſe conuertit. Quod Chryſoſtomus, Leontius, Theophylactus, & Euthymius ideo feciſſe putant, vt quod verbis diſcipulos docuerat, exemplo, reiq; ipſa confirmaret. Prædixerat multas illis, magnasq; futuras perſecutiones c. 15. 17. 18. docuerat in ſe cõfidere. c. 16. 33. *Confidite, ego vici mundum*; id nunc exemplo ſuo docet, qui quatenus homo eſt, omnem ſuam ſpem, omne præſidium ponat in Deo, cũ imminente periculo ad eum ſe precandum cõuertat. Idem illi faciant, idem nobis faciendũ. Cyrillus vero, & vt videtur Auguſtinus, & Beda exemplum etiam ſcribũt nobis præbere voluiſſe, ſed ſenſu alio, nõ vt nos cum in periculis verſamur, ad preces confugiamus, etſi id etiam cum primis faciendum eſt; ſed vt alios ipſi nõ ſolis verbis, ſed multo magis exemplo doceamus, conſolemurq;. Quæ iſta fuerit oratio, num illa eadem quæ ab aliis tribus Euangeliſtis in horto Gethſemani à Chriſto habita fuiſſe dicitur, *Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte*, Matth. 26. 39. Mar. 14. 35. Luc. 22. 39. quæſtio eſt, hoc loco non indigna, quam ſolus, vt opinor, inter interpretes Rupertus attigit. Is autem in ea ſententia eſt, vt vnam, eademque eſſe putet, motus verbis illis ſuperioribus Euangeliſtę, cap. 14. 31. *Surgite eamus.* Cæterum Ioannem longiorem, quam cæteros Euangeliſtas orationem retuliſſe, quod cum Petro, & fratre ſuo Iacobo interfuiſſet. Sed hanc opinionem. c. 14. 31. refutauimus, vbi docuimus Chriſtum hanc orationem, ſermonemq; totum ſuperiorem in horto non habuiſſe; idque ex capite ſequenti verſ. 1. perſpicuum eſt, vbi Ioannes dicit Chriſtum, poſtquam hæc omnia dixiſſet,

Sit ne hæc oratio eadem cum ea, quæ in horto habita eſt.

dixiſſet, trans torrentem Cedron, vbi hortus ille erat, egreſſum fuiſſe. Neq; vero ſim le eſt Ioannem, ſi orationem in horto à Chriſto habitam narrare voluiſſet ſummam illius fuiſſe præteriturum, *Pater mi ſi poßibile eſt, tranſeat à me calix iſte*. Facilius creditu eſt totam, quam partem eius, præcipuam prætermiſiſſe. Præterea alii Euangeliſtæ ſcribunt orationem illam in horto proſtratum in terram habuiſſe, Matth. 26. 39. Mar. 14. 35. Ioannes autem iſtã, ſublatis in cœlum oculis. Deſcribit autem habitum orantis eodem conſilio, quo eo Chriſtus vſus eſt, vt nos ab eo orare diſceremus. *Poterat*, inquit, Aug. *Dominus noſter vnigenitus, & coæternus Patri in forma ſerui, & ex forma ſerui, ſi hoc opus eſſet, orare ſilentio; ſed ita ſe Patri exhibere voluit precatorem, vt meminiſſet noſtrum ſe eſſe doctorem*. Petit igitur primum in oratione à Patre Chriſtus, vt ſe clarificet, vt & ipſe viciſsim à ſe clarificetur; horam veniſſe, *tempus faciendi Domine, tempus faciendi*, quaſi dicat, tu me hactenus & miſſa de cœlo voce. *Hic eſt filius meus dilectus*, & delapſo ad me Spiritu ſancto Matth. 3. 17. & Ioannis teſtimonio, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, ſupra c. 1. 29. & multis editis miraculis clarificaſti, iterumque cum maxime opus eſſet, clarificaturum promiſiſti c. 12. 18. *Et clarificaui, & iterum clarificabo*; ecce nunc tempus illud venit quo maxime tua mihi clarificatione opus eſt, quia adeo obſcura, & ignominioſa ſubeunda mors imminet, vt niſi me tu clarificaueris, niſi me certis, conſpicuisq; miraculis, filium tuum eſſe declaraueris, omnes me pro puro, eoque vili, & abiecto homine habituri ſint. Mea clarificatio non tam mea, quam tua eſt, hoc eſt, quod ait, *vt filius clarificet te*, quia ipſum clarificari à Patre Filium eſt Patrem à Filio clarificari, quia omnis Filii gloria in Patrem redit, ſicut cap. 12. 23. 28. pro eodem accepit ſe clarificari, & nomen Patris clarificari. Quid autem ſit clarificari, illic explicauimus.

Tract. 104. — *Pſal. 118. 126.*

2. *Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam.*] Hebraiſmus eſt ad hunc modum reſoluendus, *Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omni, quod dediſti ei, det vitam æternam*, redundante nominatiuo, & poſito relatiuo pro antecedente, vt Pſalm. 10. 4. *Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cœlo ſedes eius*, id eſt, *Domini ſedes eſt in cœlo*. Singula verba aliquid habent difficultatis. Primum dictio illa, *ſicut*, incertum, quo referenda; Auguſtinus enim, & Beda ad illud vltimum referunt verbum, *Vt filius tuus clarificet te*; quaſi ſenſus ſit, quemadmodum tu filio tuo omnis carnis dediſti poteſtatem, ita fac vt filius tuus clarificet te. Clarificari enim à Filio Patrem, erat per Filium omni carni, id eſt non Iudæis tantum, ſed etiam Gentilibus innoteſcere. Ergo quandoquidem filio tuo omnis carnis poteſtatem dediſti; fac vt te apud omnem carnem clarificet. Non incongruus ſenſus. Leontius vero ad vtrumque refert, *Clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis*, ſenſu ſimili. Vterque vero probabilis; ſed ego Rupertum ſecutus ad primum membrum, quod præcipuum erat, referre malo, nam alterum veluti occaſione quadam adiectum eſt. Senſum igitur eſſe arbitror, tracta me tanquam legatum tuum, quem abs te coram omnibus clarificari, id eſt recognoſci, & honorari conuenit; da mihi æqualem poteſtatem, honorem, *ſicut dediſti mihi poteſtatem omnis carnis*, ita me apud omnem carnem glorifica. Omnem autem carnem ex Hebraiſmo pro omni homine poſuit, partem pro toto, vt D. Auguſtinus obſeruauit; ſicut è contrario animam Apoſtolus pro toto homine poſuit, cum dixit, *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita* ſit Rom. 13. 1. Hebraiſmus etiam eſt, quod dicit, *poteſtatem omnis carnis*, pro, in omnem carnem. Omnem autem dixiſſe carnem, vt nullam gentem, nullum hominum genus, nullum denique hominem exciperet, & omnem carnem ſolis opponeret Iudæis Chryſoſtomus, Leontius, Theophylactus, & Euthymius adnotarunt. Nam ante mortem quidem, & reſurrectionem, qua clarificatus Filius eſt Patrem in ſola Iudæa notum fuiſſe; poſtea vero in omnes gentes eius cognitionem, culturamq; permanaſſe. Quando iſtam poteſtatem Pater dederit Filio Auguſtinus diſputat. Facilis reſponſio, cum homo factus eſt, loquitur enim vt homo; ſic Theodorus Heracleotes, & Chryſoſtomus.

Hebraiſmus — *Ruperti expoſitio probabilior, quæ & auctoris eſt.* — *Tract. 105. Caro & anima pro toto homine.*

Vt omne, quod dediſti ei, det eis vitam æternam.] Nihilo magis certum, quo dictio illa, *Vt*, referri debeat. Leontius, Cyrill. & Rupertus videntur referre ad verbum, *Clarifica filium tuum*, quaſi ſenſus ſit, ad hoc filium tuum clarifica, vt omnibus iis, quos illi tradidiſti, det vitam æternam. Melius Auguſtinus refert ad verbum *dediſti*; ſed non putat cauſam, ſed effectum ſignificare; in hunc enim ſenſum exponit. Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, idq; non fruſtra; ſic enim dediſti, vt omnibus, quos illi tradidiſti, dederit vitam æternã. Qui ſenſus verus mihi videtur eſſe, ac neſcio an à quoquã ex iis etiam, qui Auguſtinum legerunt, animaduerſus. Per totam enim reliquã orationem ita loquitur, quaſi iam hoc feciſſet, quaſi iam tunc dediſſet vitam æternam iis, quos ad ſe Pater adduxiſſet. Vitam enim æternam vocat ſui, patriſq; ſui cognitionem, vt exponit verſu ſequenti, quam cognitionem dicit ſe prædicationis officio perfunctum tradidiſſe. Quamquam non inficior alium quoq; probabilem eſſe ſenſum, quem omnes vulgo ſequuntur, vt particula, *Vt*, finem declaret; propter quem Pater poteſtatem Filio dederit omnis carnis, nempe vt vitam æternam omnibus daret. Hæc etiam oratio Hebraiſmo implicata eſt; ſic erit explicanda, vt omnibus, quos ei dediſti, det vitam æternam: redũdat enim relatiuum *eis* Hebræorum more, & ponitur in plurali numero, cum ſingulare præceſsiſſet, quia non vocem, ſed ſenſum reſpicit. Sunt qui putent hanc ſuperioris ſententiæ exceptionẽ eſſe. Dixiſſe enim omnis carnis poteſtatem ſibi datam eſſe; nunc non omni carni, ſed ex omni carne iis ſolum hominibus, quos ſibi tradidiſſet, id eſt quos ad ſe traxiſſet dare vitam æternam: ſicut dixerat. cap. 6. 37. 39. *Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, & omne quod venit ad me, non eiiciam foras. Hæc eſt enim voluntas Patris, vt omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſsimo die*. Chryſoſtomus, Theophylactus, & Euthymius pro eodem accipiunt, Omne quod dediſti ei, & omnem carnem, quaſi diceret, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omni carni vitam æternam daret: At nõ omnibus hominibus vitam æternam dedit. Reſpondent dediſſe, quantum in ipſo quidem fuit: ſi aliis non dedit, non per ipſum, ſed per illos ſtetiſſe, quia in illum credere noluerunt. Eodẽ res redit: nam ſi hæc exceptio eſt ſuperioris ſententiæ, intelligendũ eſt Chriſtum declarare voluiſſe cauſam, cur non omnibus vitam daret, quia nimirum non omnes, in quos ſibi Pater poteſtatem dederat, ad ſe adduxiſſet: non autem adduxit, quia illi aut credendo, aut bene viuendo venire noluerunt.

Tract. 105. — *Vita æterna Filii, & Patris cognitio.* — *Hebraiſmus*

3. *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.*] Docet quomodo omnibus, quos ſibi Pater dediſſet, dederit vitam æternam, nempe tradendo illis ſui, patriſque ſui cognitionem. In ea enim vitam æternam poſitam eſſe. Itaque δὲ pro γὰρ hoc loco, id eſt, autem, pro enim poſitum puto, ſicut Luc. 20. 38. & aliis plurimis locis obſeruauimus. Sic conſequentior ſententia eſt, vt probet ſe vitam æternam illis dediſſe, quibus ſui Patriſq; tradiderat cognitionem, quia hæc eſt vita æterna, vt vterque ab illis cognoſcatur. Probat ex hoc loco non ſolum magna ſcholaſticorum Theologorum pars, ſed nonnulli etiam antiquiores Patres beatitudinem in viſione, id eſt actu intellectus Deum clare, aperteque videntis poſitam eſſe. Sed manifeſtum ex adiunctis eſt vitam æternam hoc loco non illam cœleſtem, quæ proprie beatitudo dicitur; ſed inchoationem quandam eius appellari, quam in hac vita, quaſi pignus alterius habent, qui hæredes illius ſunt. Nam vt ſupra docuimus, & ex toto capite perſpicuum eſt, de ea vita æterna Chriſtus hic agit, quam iam diſcipulis dederat; atqui cœleſtem illam nondum illis dederat. Quod ſi ex hac licet de illa cœleſti coniecturam facere, potius colligemus in voluntate, quam in intellectu conſiſtere; quia huius vitæ beatitudo, quæ illius inchoatio eſt, potius in caritate voluntatis, quam in fide intellectus poſita eſt. Itaq; ſententia eorum, qui intellectu beatitudinem finiunt, affinis nouorum hæreticorum errori videtur eſſe, qui ſola nos dicunt fide iuſtificari, id eſt beatitudinem huius vitæ in ſolo intellectu ſitam eſſe. Quid igitur eſt cauſæ, cur in ſola cognitione, id eſt in ſola fide vitam æternam ponere videatur? Non certe, quod ſola, ſed quod prima illis cauſa fides ſit. Eodem prorſus modo, quo iuſtificatio, & vita illa cœleſtis æterna fidei ſolet tribui, quemadmodum cap. 1. 12. & 3. 16. declarauimus. Itaq; quemadmodum ex hoc loco colligere non licet vitam æternam in hac vita in ſola conſiſtere cognitione, quamuis ſola hic cognitione diffiniatur; ita non colligeretur, quamuis de futura ageretur vita, in ſolo intellectu, viſioneq; conſiſtere, quamuis diffiniretur ſola viſione. Sed hæc præter morem diximus. Maius hic nobis negotium Ariani faceſſebant, ſolum hic Patrem verum Deum appellari, Filium ab ea excludi appellatione, *Vt cognoſcant te ſolum Deum verum*, & poſtea, *& quem miſiſti, Ieſum Chriſtum*. Auctor Hilarius lib. 4. & 5. & 9. de Trinitate. Ambroſius lib. 5. de fide c. 2. Epiphanius hæreſ. 69. Gregor. Nazianz. orat. 4. de Theologia, Baſilius lib. 5. aduerſus Eunom. Idacius in lib. contra Varim. cap. 34. Cyrillus Alexand. lib. 10. Theſauri. cap. 6. Auguſtin. lib. 6. de Trinitate capit. 9. & hoc loco, itemq; Chryſoſtomus hic, Cæſarius dialogo. 1. Quia magnum hoc loco præſidium erroris ſui Ariani collocabant, magno contra ſtudio Catholici vtebantur, vt eos inde deturbarent; itaq; multis modis reſpondebant; ſiue Tertullianus, ſiue aliquis & Tertulliano, & Arii ætate poſterioris auctor eſt, cui de Trinitate inter Tertulliani opera liber inſcribitur, & Hilarius lib. 9. de Trinitate, & Ambroſ. lib. 5. de fide, cap. 2. & Auguſtin. & Beda hoc in loco reſpondent, tria illa verba *ſolum Deum verum*, non ſolum Patri, ſed Filio etiam attribui per coniunctionem illam, *&, quem miſiſti Ieſum Chriſtum*, quaſi is ſit, vt Auguſtin. ait, *ordo verborum*; *Hæc eſt vita æterna, vt te, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum cognoſcant ſolum verum Deum*; nam vt ait loquamur, ſermo etiam Latinus patitur. *Si noluiſſet ſe*, inquit Tertullianus, *etiam Deum intelligi, cur addidit, Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum, niſi quoniam & Deum accipi voluit? quoniam ſi ſe Deum nollet intelligi, addidiſſet, Et quem miſiſti hominem Ieſum Chriſtum: nunc autem nec addidit, nec ſe nobis hominem tantummodo Chriſtus tradidit, ſed Deo iunxit, vt & Deum per hanc coniunctionem, ſicut eſt, intelligi vellet*. Neſcio an hæc interpretatio ab iis, quibus non placet, refutari poſsit; ego enim qua ratione poſsit, non inuenio. Aliter quoque idem reſpondet Ambroſ. Chriſtum non excludere ſe, quin verus Deus ſit, ex hoc ipſo loco perſpicuum eſſe; illum enim, in cuius cognitione vita æterna poſita ſit, qui poſſe non eſſe Deum? atqui non ſolum in Patris, ſed etiam in ſuiipſius cognitione vitam æternam poſuiſſe. Epiphanius vero, quo modo poſſe verum Deum non eſſe, qui *vera lux* ſit *illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum?* Recte ille quidem; ſed diſcedit ab hoc loco; quod ſi facere liceret, illuſtrioribus teſtimoniis id Baſilius, & Cæſarius probant; in primis illo, qui huic valde affinis eſt. 1. Ioan. 5. 20. *Scimus quoniam Filius Dei venit; & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero filio eius. Hic eſt verus Deus, & vita æterna*. Vbi cum perſpicuum ſit eandem Ioannem, quam hoc loco Chriſtum ſententiam exprimere voluiſſe, non ſolum non negauit, ſed etiam affirmauit illum verum eſſe Deum. Neq; me latet, quid in illum locum non Ariani modo veteres, ſed alii etiam hoc tempore eorum ſectatores commenti ſint; ſed eas cauillationes, cum ad eum locum Deo iuuante venerimus, refutabimus. Nouam aliam, & neſcio an aliquanto audaciorem interpretationem apud Theodorum Heracleotem inuenio, Chriſtum ſolum patrem ſuum verũ Deum appellaſſe διὰ τὸ ἀγέννητον εἶναι, id eſt, *quod ingenitus ſit*, vt Theologi loquuntur, id eſt ab alio originem non habens, ſed ipſe potius omnis diuinitatis origo. Vera, germanaq; expoſitio eſt, quam omnes fere Græci auctores tradiderunt, Gregorius Nazianz. Baſilius, Cæſarius, iis in locis, quos ſupra deſignauimus, Chryſoſtomus, Cyrillus, Leontius hoc loco, Theodorus Mopſueſt. & Theodoritus Cyri Epiſcopus in Græcorum Catena citati, Theophylactus, & Euthymius in commentariis, & ante Arianorum natam hæreſim Cyprianus in exhortatione ad martyrium, verba illa, *Solum verum Deum*, ad ſolum referri Patrem, non quod Filius excludatur, ſed vt excludantur idola, quæ veri non erant Dii; non ergo his verbis Filio, & Spiritui ſancto, ſed idolis Patrem opponi; in eo enim vitam æternam poſitam eſſe, vt relicta vana illa Deorum multitudine vnum verum Deum Patrem, eiuſq; Filium Ieſum Chriſtum non vtiq; falſum, vt idola, ſed verum etiam, vt Patrem, Deum cognoſcamus. Nam vt Gregorius Nazianzen. & eius frater Cæſarius argumentantur, ſi propterea quod Pater hic ſolus, veruſq; Deus appellatur, colligunt Ariani Filium non eſſe Deum, colligant etiam Filium non eſſe ſapientem, quia Diuus Paulus dicit Roman. 16. 27. *Soli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum gloria*; colligant non eſſe immortalem, & non eſſe lucem, quia idem Paulus ſcribit. 1. Tim. 6. 16. *Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſsibilem*, cum ſe Chriſtus paſſim vitam, & lucem vocet. Illuſtrat mirifice Theodoretus hunc ſenſum loco alio conſimili D. Paul. li. 1. Theſ. 1. 9. *Conuerſi*, inquit, *eſtis ad Deum à ſimulacris, ſeruire Deo viuo, & vero*. Deniq; illud etiam obſeruandum, quo Arianorum argumentum penitus eneruatur, nomen illud *ſolum* non eſſe ſubiectum, ſed attributum. Nõ enim eſt ſenſus, *vt cognoſcant te*, qui ſolus es verus Deus, ſed vt *cognoſcant te*, qui es ille Deus, qui ſolus verus eſt. Quem ſenſum magis etiamnum Græca præ ſe ferunt, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν. Ita eſſe ex altero conſtat epitheto. Si enim *ſolum* ad ſubiectum pertineret, eodem *verum* pertineret; at *verum*, non ad ſubiectum profecto, ſed ad attributum pertinet. Itaque ille hæreticorum interpres, qui vertit, *vt cognoſcant te ſolum eſſe verum Deum*, verum ſenſum non eſt aſſecutus. Duplex adhuc hic hæret quæſtio. Altera, quare non dixit quemadmodum Auguſtinus dixiſſe putat, vt cognoſcant te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, & verum Deum? Poſſet hic illa ſuperior Theodori reſponſio locum habere, nomen Dei Patri, tanquam omnis diuinitatis fonti fuiſſe tributum. Sed duas etiam cauſas alias poſſumus reddere; alteram, illud epitethon ſolus, ac veri Dei Patri per attributionem dari ſolere, quamuis Filius etiam, & Spiritus ſanctus Deus ſit, ſicut nomen Domini datur Filio, quamuis Pater dominus vtique

Beatitudo an in viſione, & actu intellectus conſiſtat. — *Arianorum ex hoc loco obiectiones.* — *Variæ reſponſiones Catholicorũ ad obiectionem Arianorum.* — *Cap. 24.* — *Sup. c. 1. 9.* — *Vera expoſitio, & auctoris, excludi tantum idola dictione ſolum.* — *Th. Beza.*

vtique ſit; & nomen Spiritus, atque paracleti datur Spiritui ſancto, quamuis & pater, & Filius Spiritus ſit. Altera eſt, quod voluerit Chriſtus de Patre quidem ſuo, vt filium decebat, honorifice, de ſe vero quam modeſtiſsime loqui, ideo non ſe, ſed Patrem Deum appellauit; eodem, vt opinor, pertinet, quod ne ſe quidem ipſum nominare voluit; nec enim dixit, vt cognoſcant te & me; ſed, *vt cognoſcant te, & quem miſiſti Ieſum*, per tertiam perſonam de ſeipſo loquens, quod maioris modeſtiæ, quam ſeipſum, cum de rebus agitur honorificis, qualis hæc erat, nominare. Acceſsit quod, dum dicit, *Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum* & ſe ſimul demõſtrat, & rationem declarat, quare in cognitione ſui, etiam quatenus homo erat, vita æterna conſiſteret. Scilicet quia miſſus à Patre erat, quia Ieſus, id eſt ſaluator, quia Chriſtus, id eſt promiſſus Meſsias erat. Altera eſt quæſtio, quam Cæſarius attigit, cur de Spiritu ſancto mentionem nullam fecit? Facilis coniectura; non erat neceſſe tunc, niſi vt ſuam ipſe auctoritatem confirmaret, de quo omnis erat controuerſia; confirmat autem ex auctoritate Patris, quod ab eo miſſus eſſet. Deinde voluit ſignificare, in quo potiſsimum fides ea, quæ cauſa hominibus ſalutis, hoc eſt vitæ æternæ eſſet, verſaretur; in eo nimirum, vt ſalutis cognoſceretur auctor; auctor autem ſalutis etſi omnis communi quadam ratione Trinitas fuit; tamen priuatim, ac proprie Pater, qui filium ſuum miſit; magis etiam proprie Filius, quia ſuo ipſe labore, ac veluti ſuis manibus noſtram *operatus eſt ſalutem in medio terræ*. Atq; hæc cauſa eſt, cur Chriſtus non fidem in Patrem, non fidem in Spiritum ſanctum, ſed fidem in ſe ad ſalutem requirat, *Vt omnis*, inquit, *qui credit in eum* (filium) *non pereat, ſed habeat vitam æternam*.

Cur de Spiritu ſancto mentio nulla hic facta.

Pſal. 73. 12.

Sup. c. 3. 16.

4. *Ego te clarificaui ſuper terram; opus conſummaui, quod dediſti mihi, vt faciam.*] Quaſi debitam ſibi à Patre mercedem clarificationem ſuam petit, ſe eam iam meruiſſe, Patrem prius clarificando, & opus conſummando, quod ſibi perficiendum tradidiſſet: ſe iam feciſſe, quod in ſe erat, faciat ergo Pater, quod in ipſo eſt, ſeque clarificet, vt Theodorus Mopſueſt. Leontius, & Theophylactus interpretantur. Quomodo clarificauerit Patrem, exponit cum dicit, *Opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciam.* Perficiendo enim officio à Patre ſibi commendato glorioſiorem, clarioremq; apud homines Patrem reddidit. At nondum id opus perfecerat, quin reliqua mors erat totius operis ſumma, qua maxime clarificandus Pater erat. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Leontius, Beda, & Theophylactus exiſtimant Chriſtum mortem etiam ipſam comprehendere voluiſſe; ſed cur ſe perfeciſſe opus dicat, cum perfectum non ſit, non eandem omnes rationem afferunt. Auguſtin. Leontius, & Beda more prophetico de futuro tanquam iam præterito locutum fuiſſe, ſicut longe ante ore Dauidis locutus fuerat; *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea.* Chryſoſtomus, & Theophylactus dixiſſe ſe opus perfeciſſe, quia radicem iam plantauerat, vnde perficeretur, iam humanam naturam ſumpſerat, iam euangelium prædicauerat, iam veritate libere dicenda extimulauerat in rabiem Iudæorum animos, vt ſe crucifigerent qui finis erat operis. Aliter etiam Leontius, & Theophylactus, dixiſſe ſe opus conſummaſſe, quia quantum in ſe fuerat, fecerat, vt conſummaretur. Facilius Rupertus, opus hic prædicationis officium appellari, vt ſtatim declarat ver. 6. *Manifeſtaui nomen tuum hominibus.* Agebatur enim de Patris clarificatione; clarificari autem Patrem, erat eius nomen, ac gloriam hominibus manifeſtari. Itaq; ſuperuacaneam eſſe putat Auguſtini quæſtioné, quomodo nunc dicat, *Ego te clarificaui*, cũ paulo ante dixerit, *Clarifica filium tuũ vt Filius tuus clarificet te.* Illic quaſi prius Pater Filium, quã Filius Patrem clarificaturus eſſet; hic quaſi filius Patrem, quam Pater Filiũ clarificauerit. Facilis enim ſolutio prius Filius Patrem eius nomine hominibus manifeſtando clarificauerat; deinde quaſi loco mercedis petit à Patre, vt ſe viciſsim morientem clarificet, vt ea ipſa mortis ſuæ gloria in Patrem redundet. Adnotarunt Chryſoſtom. Leontius, Theophylactus, & Euthymius, conſulto Chriſtum addidiſſe verbum illud, *ſuper terram*, vt declararet, qua ratione Patrem clarificaſſet, nempe non vere, non ſicut in cœlo clarus eſt, cuius claritati, & gloriæ, quam apud ſe, & angelos habet acceſsio fieri non poteſt; ſed ſicut ſuper terram ab hominibus clarificari dicitur, cum eius claritas hominibus innoteſcit. Hinc colligunt Cyrillus, & Leontius eodem ſenſu Filiũ à Patre clarificari, non vt Ariani putabant, eius augenda gloria, ſed gloria, quam natura ſua infinitam habet, hominibus declaranda. Opus vero, id eſt negotium officium datum ſibi à Patre dicit, ſiue vt Auguſtinus, & Beda putant, quia per humanam generationẽ hoc acceperat à Patre; ſiue, vt Cyrillus, Chryſoſtomus, & Græci fere omnes volunt, quia vt homo loquitur, cui Pater præceptum dederit Euangelii prædicandi.

Opus prædicationis officium.

Pſal. 21. 17. 18.

Quomodo Filius à Patre clarificetur.

5. *Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate, quam habui prius, quam mundus eſſet, apud te.*] Aduerbium illud, *nunc*, vt Theophylactus interpretatur illatiuæ particulæ vim habet, quaſi dicat, Ergo clarifica me tu, quandoquidem ego te prius clarificaui. Melius fortaſſe Euthymius, *Nunc*, id eſt deinceps, opponit enim tempus tempori; dixerat ſe iam clarificaſſe Patrem, petit, à Patre, vt ſe deinceps ipſe clarificet. Non poteſt hic locus intelligi, niſi prius diſputemus, de qua claritate Chriſtus agat, de eane, quam vt Deus ſemper habuerat, an de ea, quam vt homo erat habiturus; & quare ſe clarificari petat. Omnes fere, quos ego elegerim, auctores de gloria humanę, non diuinæ naturæ loqui putant; nam diuinam quidem naturam infinitam ſemper gloriam habuiſſe: petere autem nunc, vt ea gloria, quam diuina ſemper natura, etiam antequã mundus fieret, apud Patrem habuiſſet, in humanam quoq; naturam deriuetur, non ſolum reſuſcitando illam à mortuis, & in cœlum euehendo, ſed ad dexteram etiam Patris, vbi ſemper diuina fuerat, collocando. Huc licet alia alius via omnes interpretes tendunt. Hilarius lib. 3. & 9. de Trinitat. Chryſoſtomus, Theodorus Heracleotes, & Mopſueſtienſis, Cyrillus, Leontius, Auguſtinus, Beda, Theophylactus, Euthymius, Rupertus. Optime autem omnium Theodorus Heracleotes in dicto loco illo Diui Pauli Philippen. 2. 6. 7. 8. 9 *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo; factus obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Rogare igitur nunc vt ad illam gloriam à qua ſeſe exinaniuerat, reducatur. Nolo ab omnibus vnus auctoribus diſſentire; ſed nihil tamen abſurdi ſequi video, ſi de diuina etiam natura, aut communiter de perſona Filii vtramque & diuinam, & humanam complectente naturam interpretemur, quemadmodum & Theodoretus interpretatur in commẽtariis in Pſalm. 92. Si enim abſurdum non eſt, vt Pater quatenus Deus eſt, à Filio clarificetur, dum eius gloria per Filium hominibus declaratur; cur abſurdum erit, vt eadem ratione à Patre Filius clarificetur? Mouet omnes, quod Filius dicat ſe ſuper terram Patrem clarificaſſe; à Patre autem non ſuper terram, ſed apud Patrem ipſum clarificari poſtulet; ideoque putant & de humana tantum naturæ

Quam claritatem intelligat.

turæ clarificatione, & de ea tantùm agi, qua in cœlo ad dexteram Patris ſedens clarificandus erat. At verbum illud, *Apud temetipſum*, alium ego ſenſum habere arbitror, non vt clarum apud temetipſum efficiat, ſed vt, quàm clarus apud ſemetipſum ſit, hominibus oſtendat. Itaque non opponuntur, *Apud temetipſum*, & *ſuper terram*; ſed *Apud temeipſum*, & *apud homines*, quaſi dicat, fac, vt tam clarus apud homines ſim, quam apud te ſum: quo pertinet, quod libr. 10. Theſauri cap. 9. Cyrillus obſeruauit, Græcum nomen δόξα, vnde δοξάζειν clarificare dicitur, non ſolùm claritatem, ſed etiam opinionem ſignificare: itaque ſenſum eſſe fac, vt quam tu de me opinionem habes, eandem homines habeant. Quod ſequitur, *Et claritate, quam habui prius, quam mundus eſſet, apud te*, quo modo omnes auctores interpretentur, modo diximus, petere ſcilicet vt claritas illa, quam diuina natura, antequam mundus fieret, apud Patrem habuerat, cum humana communicetur. Solus Auguſtinus, & Beda de humana natura hoc ipſum intelligunt, ſed ad prædeſtinationem referunt: humanam enim naturam, etiam antequam mundus fieret, eam habuiſſe gloriam, quam nunc Chriſtus quaſi iure debitam à Patre petit: non re quidem ipſa, ſed Patris prædeſtinatione, qui eam humanæ Chriſti naturæ ab omni æternitate deſtinauerat: ſicut agnus *occiſus ab origine mundi* dicitur Apocalyp. 13. 8. Auguſtinus licet infenſus alioquin Arianorum hoſtis videtur Catholicorum aduerſus Arianos firmiſſimum argumentum eneruaſſe. Si enim de prædeſtinatione hoc intelligatur, quomodo ex hoc loco probabitur Chriſti diuinitas, quam hoc argumento optimi auctores probauerunt, quod Chriſtus, antequam mundus fieret, gloriam apud Patrem dicatur habuiſſe: quam ſi ipſe nondum erat, habere profecto non potuiſſet? Hilarius lib. de Trin. 9. Cyrillus, Theodorus vterque, & Leõtius hoc loco, & iam olim Tertullianus, aut quiſquis auctor ille fuit in lib. de Trinit. & Cyprianus libr. 1 contra Iudæos, ca. 1. Et apud Tertullianum lego eos, qui Chriſto diuinitatem detrahebant, eodem modo, quo Auguſtinus interpretatur, interpretari ſolitos. *Si homo*, inquit, *tantummodo Chriſtus, quomodo dicis, & nunc honorifica me gloria, quam habebam apud te prius, quam mundus eſſet? Si antequam mundus eſſet, gloriam habuit apud Deum, & claritatem tenuit apud Patrem, ante mundum fuit: nec enim habuiſſet gloriã, niſi ipſe prius fuiſſet, qui gloriam poſſet tenere. Nemo enim habere aliquid poterit, niſi ante ipſe fuerit, qui aliquid tenet.* Et poſt pauca, *Neque prædeſtinatio iſta dicatur, quoniam nec poſita eſt; aut addant hoc, qui hoc putant, ſed væ eſt adiicientibus, quo modo & detrahentibus poſitum; non poteſt ergo dici, quod non poteſt adijci. Sublata ergo prædeſtinatione, quæ non eſt poſita, in ſubſtantia fuit Chriſtus ante mundi inſtitutionem.* Hæc ille. Ergo Diuus Auguſtinus cum illam de prædeſtinatione interpretationem adhibuit, aut nihil de Arianis cogitabat, aut vt eorum argumentum depelleret, noſtrum etiam infirmauit. Colligebant ex hoc loco etiam Ariani Chriſtum non eſſe Deum, cum à Patre poſtulauerit, vt ſe clarificaret, vt ex Athanaſio ſermone 4. contra Arianos, & ex Baſilio li. 5. aduerſus Eunom. & ex Cyrillo libr. 10. Theſauri, c. 9. perſpicuum eſt, quod argumentum cum illis eripere Auguſtinus vellet, dixit Chriſtum ſecundum humanam naturum loqui, ſecundum quam quia ante mũdum non fuerat, neque gloriam vllam habere potuerat, prædeſtinatione ſola dixit habuiſſe.

Δόξα & claritatem & opinionem ſignificare poteſt.

Cap 24.

Arianorũ ex hoc loco obiectio.

6. *Manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi de mundo.*] Exponit, quod dixerat ver. 4. *Ego te clarificaui ſuper terram*: clarificare enim Patrem ſuper terram fuit, eius nomẽ hominibus manifeſtare, vt Theophylactus, & Rupertus exponunt; aut, vt Chryſoſtomus, Leontius, & Euthymius putant, declarare, quod ſit opus illud, de quo dixerat, *opus conſummaui*, nẽpe nomen Dei hominibus manifeſtare. Manifeſtare autem nomen Patris quid ſit, ſua nõ caret difficultate. Theodorus Heracléota, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, Theophylactus, & Euthymius de gentibus, & de re non præterita, ſed futura putant hoc intelligi; glorificauit enim Patrem efficiendo, vt eius nomen, quod gentibus idola colentibus ignotum erat, notum eſſet; quod tunc quidem nondum factum, ſed paulo poſt per Apoſtolos eius auſpiciis faciendum erat. Valeat, quantum par eſt, horum ſcriptorum auctoritas: tamẽ non facilè mihi perſuaſerint Chriſtum loqui de re futura. Alludit enim ad illud, quod verſu quarto dixerat, *Ego te clarificaui*: illic autem de re loqui præterita inibi probauimus: omnem enim vim, gratiamq; ſententiæ in eo vtique verſari, quod pro perfuncto iã officio mercedem à Patre petat clarificationẽ ſui. Aliam idem Chryſoſtomus, Theophylactus, & Euthymius: tum etiam Leontius, & Rupertus interpretationem afferunt, vt de ſolis loquatur Iudæis, apud quos tantùm Euangelium prædicauerat, & de nomine Patris, non quo Deus, ſed quo Pater appellatur. Nomẽ enim Dei Iudæos ante cognouiſſe, nomen autem Patris nõ cognouiſſe: id Chriſtum illis manifeſtaſſe, dum docuit ſe filium eſſe Dei. Hoc etiam videtur ſubtile eſſe; agebat enim Chriſtus de manifeſtatione eius rei, in qua ſumma verſabatur humanę ſalutis: humanę autem ſalutis ſumma non in eo vtiq; verſabatur, vt ſcirent Iudæi Deum nõ ſolum Deum, ſed etiam Patrem & eſſe, & appellari. Itaque Cyrilli interpretationem magis probo nomẽ hoc loco pro gloria poſitum eſſe: vt apud Salomonem cùm dicit, *Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ.* Hoc ita eſſe ex eo perſpicuum eſt, quod pro eodem accipiat glorificare Patrem, id eſt eius declarare apud homines gloriam, & nomen eius hominibus manifeſtare. Continet ergo hoc loco nomen Dei quidquid in Deo glorioſum, quidquid beneficũ, quidquid hominib. ſalutare eſt, quale imprimis fuit, quod ita mundum dilexerit, *vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Hoc Chriſtus Iudæis manifeſtauit, quod illi minime cognoſcebant. Hoc vero qui neſcit, vt nomen Dei vel ſanctiſſimum illud ſciat quatuor litterarum, quod Iudæus nefas erat pronuntiare: vim certe virtutemq́ue eius neſcit. Nomen denique Patris totum hîc ſignificat Euangelium. Cum dicit, *Quos dediſti mihi*, non ſignificat ſe non omnibus Iudæis nomen Patris manifeſtaſſe, ſed non omnes, quibus manifeſtaſſet, credidiſſe: credidiſſe autem qui ſibi à Patre dati erant, id eſt qui ad ſe tracti; ſicut capite 6. dixit, *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*: tractos autem, qui prædeſtinati: prædeſtinati autem qui, & quare, id huius non eſt loci diſputare. Hoc teneamus, quod pars vtraque concedit de prædeſtinatione diſceptantium, omnes credidiſſe, qui voluerunt, & qui non credidẽre, propterea non credidiſſe, quia credere noluerunt. *De mundo* autem ſibi dediſſe dicit, id eſt eos non à credentium multitudine, quam mundum appellat, ſegregando. Theophylactus exiſtimat propterea dixiſſe *dediſti mihi*, & *tui erãt*, vt oſtẽderet ſe eos non rapuiſſe, ſed communes, ſicut reliqua omnia, etiam diſcipulos cum Patre habuiſſe. Cætera vſque ad ver. 9. explicatione non indigent.

Manifeſtare nomen Patris quid ſit.

Nomen pro gloria hic poſitum

Prou. 22. 1.

Sup. c. 3. 16.

9. *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi.*] Hactenus Chriſtus pro ſe orauerat, vt à Patre clarificaretur, & rationes multas adduxerat, cur exaudiri ab eo deberet, quod ipſe eũ prior clarificaſſet, quod opus eius perfeciſſet, quod nomen eius hominibus manifeſtaſſet, quod non ſine fructu officio defun-

defunctus eſſet: crediſſe enim, & ſermonem Patris ſe auctore ſeruaſſe, quotquot illius æterna prædeſtinatione erant. Orat nunc pro diſcipulis, qui crediderant, cauſaſq; multas item affert, quamobrem pro illis rogan. exaudiri debeat. Prima eſt, quod *non pro mũdo*, id eſt pro hominibus ſceleratis, incredulis, reprobis, indignis hoc tãto beneficio, ſed pro iis, qui Patris ſint, qui credant, qui eius ſermonem ſeruent, qui cognoſcant, quod à Deo ipſe exierit, eumque Pater miſerit, qui digni his omnibus titulis ſint, vt pro eis orans exaudiatur. Hanc emphaſim habet illud pronomen, *Pro his*, quaſi dicat, *pro his rogo*, qui tales ſunt, quales modo deſcripſi. Poteſt quæri, quomodo dicat, pro mundo non orare, cum pro crucifigentibus paulo poſt orauerit, qui mundus vtique erant, *Pater dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt*, Luc. 23. 34. & 2. Corinth. 5. 14 15. *Si vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus*, quomodo non pro omnibus orat, qui omnes illuminat, capite 1. 9. &, *qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus*, quique *omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire?* maioris enim caritatis eſt mori, quam orare. Abuſi hoc loco & ſimilibus ſunt, & noui noſtri temporis hæretici, & ij, qui olim Prædeſtinatiani dicti ſunt, vt probarent Chriſtum nõ pro omnibus hominibus, ſed pro ſolis prędeſtinatis fuiſſe mortuum. Auctor Fauſtus ille Galliarum Epiſcopus, qui ætate floruit Auguſtini libro 2. de libero arbitrio, capite 4. & 6. & ille quiſquis fuit eorum auctor commentariorum in Pſalmos, qui Arnobio tribuuntur, Pſalm. 246. & Remigius Lugdunenſis in libro contra tres epiſtolas trium Epiſcoporum Galliæ, qui & ipſe videtur in eandem ire ſententiam. Idem Prædeſtinatiani illi alij docuêre, qui auctore Godeſchalco quodam ſub imperium Lotharij extiterunt, vt in manuſcripto Hincmari Remenſis libro aduerſus Prędeſtinatianos lego. Refutauimus iſtum errorem alibi; nunc non id agimus, vt eum iterum refellamus, ſed vt hunc locum explanemus: Chriſtum pro omnibus mortuum eſſe, & pro omnibus oraſſe ex iis locis, quos modo notauimus, perſpicuum eſt: ſed quemadmodum Theologi docent, mortem Chriſti duobus modis conſiderari poſſe, aut quod attinet ad eius vim, atque virtutem, & ad Chriſti morientis, Patriſque ad mortem mittentis antecedentem, quam vocant, voluntatem: aut quod attinet ad effectum, & fructum, qui ex ipſa conſecutus eſt, & voluntatem quam conſequentem, & efficacem appellant, ita duplex eius oratio diſtinguenda, altera ſufficiens quidẽ, ſed non efficax: altera, & ſufficiens, & efficax. Si priori illo modo & mortem, & orationem Chriſti conſideres, & pro omnibus hominibus mortuus eſt, & pro omnibus orauit: nam & eius mors ſatis habuit meriti, ac vis, vt omnes homines liberaret, & eius prima, & antecedens voluntas erat, vt omnes liberarentur, ideoque apud Lucam pro omnibus orauit: ſi autem ſpectes effectum, quia is non ex ſola Chriſti, ſed ex hominum etiam, qui ſaluandi erant, voluntate pendebat, quia nõ omnes oblatum à Chriſto redemptionis beneficium accipere voluerant, non omnes ſalui facti ſunt, neque pro omnibus orauit, ſed pro iis, qui crediſſent. Alio denique ſenſu pro omnibus, quàm pro diſcipulis ſuis, & iuſtis orauit. Nam pro omnibus, vt crederent, & iuſti fierent, ſicut nos pro hæreticis oramus: pro diſcipulis & iuſtis, vt eos conſeruet, detque illis vitam æternam.

Mundi nomine quinã hic intelligantur.

Quomodo neget ſe Chriſtus orare pro mundo.

1. Tim. 2. 4. & 6.

Hæretici noſtri temporis, & Prædeſtinatiani hoc loco abuſi

Hincmari Remenſis liber aduerſus Prædeſtinatianos.

Luc. 23. 34.

10. *Quia tui ſunt: & mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt. & clarificatus ſum in eis.*] Duas hîc Chriſtus rationes affert, quare ſe Paterpro diſcipulis orantem exaudire debeat. Altera eſt, quod diſcipuli ſui, Patris ſint, debeat autem quiſque ſuorum habere curam; altera, quod in illis ipſe fuerit clarificatus, quaſi dicat, quod hoc illis debeat, quia ſe clarificauerunt, & æquum eſt, vt Pater iis, quibus Filius obſtrictus eſt, mercedem ſoluat. Cæterum hoc quidam ad futurum referunt, vt præteritum pro futuro poſitum ſit, vt ſupra c. 15. 8. tanquam dicat; Ego quidem abeo, iſte meo manent loco, vt me clarificent, id eſt nomen meum, meam crucem, meam victoriam longe lateque vulgent, da illis pro hoc erga me merito dignũ prȩmium. In hanc ſententiam exponunt Auguſtin. & Beda, & vt videtur, etiam Leontius, videturque ex verbis ſequentibus confirmari: *Et iam non ſum in mundo, & hi in mundo ſunt*. Melius opinor Theophyla. & Euthymius per præteritum explicant, fuiſſe hactenus in illis glorificatum, ſicut dominus in ſeruis, magiſter in diſcipulis, glorificatur. Nam quemadmodum qui in illum non credebant, illum quodammodo obſcurabant, tanquam primum, & obiectum hominem reiicientes; ita qui credebant, clarificabant, oſtendentes ſe præclaram de illo, atque diuinam opinionem habere. Nam quod ſequitur, *Et iam non ſum in mundo*, huc non pertinet, ſed, vt modo dicemus, tertia quædam eſt ratio. Placet etiam mihi, quod Theodor. Mopſueſtienſ. & Euthymius indicarunt, relatiuum, *Eis*, non ad ſolos diſcipulos, ſed ad omnia omnino referri, de quibus dixerat, *Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt*. Hæc autẽ ipſa, quæ interiecta ſunt, verba omnes fere auctores ideo putant addita fuiſſe, ne quia dixerat, *Quos dediſti mihi*, ſignificare videretur dixiſſe Patris eſſe, aut quia dixerat, *Tui ſunt*, non eſſe ſuos, aut modo ſuos eſſe cœpiſſe, cum ante non eſſent. Ita Chryſoſtomus, Auguſtinus, Leõtius, Beda, Theophylactus, & Euthymius. Mihi ratio reddi videtur, cur dixiſſet *tui ſunt*; quia mei ſunt, tui etiam ſunt, quia *omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt*. Itaque coniunctionem, *Et*, priori loco cùm dicit, *Et mea omnia tua ſunt*, pro *quia* poſitum eſſe credo καὶ, ἀντὶ γὰρ ἢ ἀντὶ ὑπὲρ, vt aliis nonnullis locis adnotauimus. *Da nobis auxilium de tribulatione*, Hebraice, *& vana ſalus hominum*, id eſt, *quia vana ſalus hominũ*, vt noſter vertit interpres. Pſal. 59. 13. & 107. 13. Apertum hoc eſt diuinitatis Chriſti teſtimonium.

Et pro quia poſitum.

11. *Et iam non ſum in mundo, & hi in mundo ſunt, & ego ad te venio.*] Hæc tertia ratio eſt, qua probat debere Patrem ſuas pro diſcipulis preces audire, quod ipſe, qui eos hactenus tanquam pater filios protegebat, de mundo diſcedat, illoſque orphanos deſertoſque derelinquat, niſi illis Pater adſit. Dicit ſe non eſſe iam in mundo, non quod tunc non eſſet, ſed quod paulo poſt futurus non eſſet. Dum dicit, *Ego ad te venio*, etiam, *Et*, accipio pro, *quia*, vt paulo ante; reddit enim cauſam, cur dixerit ſe iam in mundo non eſſe, quia *ad te*, inquit, *venio*. Eſt enim totus hic locus Hebraiſmis ſcatens.

Et pro quia.

Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos.] Declarat quid à Patre pro diſcipulis poſtulet, nempe vt eos ſeruet, & vt vnum eſſe inter ſe faciat. Sed explicanda nobis ſunt ſingula. Quod Deum non ſolum Patrem, ſed etiam ſanctum appellat, eo pertinet, vt blandis, gratioſiſque vocabulis Patris beneuolentiam eliciat: non quod opus ipſi eſſet vllis apud Patrem ad obtinendum, quod petebat, blandimentis, vllove artificio, neque omnino illum orare, cùm Deus Patri æqualis ipſe etiam eſſet: ſed quia, vt ait Theophylact. id diſcipulis opus erat. Si enim ipſe illis promiſiſſet fore, vt eis ſemper adeſſet, etiam poſtquam ex hoc mundo diſceſſiſſet, vix ſatis perſuadere potuiſſet: quanquam id etiam alibi feciſſe legimus: cum autem Patrem audientibus illis pro illis orat, & ita orat, vt nullum affectum, nullum orationis artificium

Cur Patrem ſanctum appellat.

artificium prætermittat, magnam eis ſpem oſtendit fore, vt omne à Patre auxilium ſint habituri. Rupertus ideo dicit Patrem ſanctum appellaſſe, quia ſanctificationem ab illo diſcipulis poſtulabat. Quod ait, *ſerua eos*, nimis meo iudicio ſubtiliter idem auctor interpretatur. *Seruari*, inquit, *proprie dicuntur, qui capti in bello, cum iure belli poßint occidi, victoris miſeratione vita donantur. Sic nimirum cum iſto mundo Dei inimico iuſte damnandi fuimus, ſed victoris Dei gratia dimiſſi ſeruamur*. Hoc vt verum ſit, in hũc certe locum minime conuenit; iſto enim modo iam diſcipuli ſeruati fuerant, iam peccatorum remiſſionem conſecuti: itaq; non rogat Chriſtus, vt nunc à peccatis liberentur, ſed vt iam liberati in eo ſtatu, in quo erant, conſeruentur, ne quis eorum pereat, ne quis ab ea decidat gratia, quam conſecutus ſuo erat beneficio, quemadmodum Iudæ contigerat, vt explicat verſu ſequenti. Quod vero addit, *In nomine tuo*, Theodorus Heracleotes in hunc ſenſum exponit, communica cum illis nomen tuum, quemadmodum & mecum communicaſti; fac eos Deos, eo modo, quo de aliis dictũ ẽ, *Ego dixi, dij eſtis, & filii excelſi omnes*. Alter vero Theodorus Mopſueſtien. ſic, fac vt illis ſis pater, ſicut & mihi es; communica cum illis paternum nomen tuum. Cyrillus autem videtur interpretari, *In nomine tuo*, id eſt, in me qui nomen tuũ gero, qui Deus & ſum, & vocor. Optime omnium Theophylactus, & Euthymius, nomen hoc loco potentiam, virtutem, auxilium ſignificare, itaq; perinde eſt, ac ſi dixiſſet, conſerua eos ſub tua protectione, atq; tutela. *Turris fortißima nomen Domini, ad ipſam curret iuſtus, & exaltabitur*, Prouerb. 18. 10. Repetit, *quos dediſti mihi*, vt memoriam renouet eius rationis, ob quam petierat, vt ſe pro diſcipulis precantem audiret, *quos dediſti*, inquit, *mihi*; quaſi dicat, fac ne mei eſſe deſinant, qui vt mei eſſent, effeciſti. Itaq; apte admodum hæc duo coniunxit, *conſerua*, &, *quos dediſti mihi; vt ſint vnum; ſicut & nos vnum ſumus*. Poteſt hæc aut diuerſa eſſe petitio, ita vt cum ante petiiſſet, vt eos conſeruaret, petat nunc, vt illis ſummam det coniunctionem, atq; concordiam, vt Cyrillus intelligere videtur; aut vt eadem cum prima ſit, ſed aliter explicata, vt vult Theophylactus, quaſi hoc ipſum ſit eos conſeruare, efficere vt vnum inter ſe ſint. Vtrumq; probabile. Sed quid eſt vnum eſſe? vnum non ſolum natura, vt ſemper fuerant, ſed conſenſu, voluntate, caritate, concordia, ſpiritu, ſicut ait D. Paulus, *Vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ*, Epheſ. 4. 4. & ſicut de illis ipſis dictum eſt Act. 4. 32. *Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna*. Ita Cyrillus. Theodorus Heracleotes, & Mopſueſt. Leontius, Theophylactus & Euthymius, & Ambroſius lib. 4. de fide, cap. 2. & Auguſtinus hic & ſerm. 51. de verbis Domini. Quidã ad incarnationem Chriſti hoc retulere, quaſi orauerit Chriſtus, vt diſcipuli, qui propter ſuſceptionem humanæ carnis eiuſdem ſecum naturæ erant; ſicut ipſe, & Pater vnum natura erat; vnius etiam eſſent voluntatis, ſicut ipſe, & Pater erant, ſicut Epiphanius hæreſ. 69. Hilarius vero lib. 8. de Trinitate ad Euchar. ſtã. quaſi oportet Chriſtus, vt per ſumptionem corporis ſui vnum & ſecum, & ipſi inter ſe vere & naturaliter fiant, quemadmodum ipſe cum Patre vere, naturaliterque vnum eſſet. Solitos Arianos hoc abuti loco, vt probarent Filium non natura, ſed ſola concordia, & voluntate vnum eſſe cum Patre, ex ſuperioribus auctoribus diſcimus, petere enim Chriſtum, vt diſcipuli vnum ſint, ſicut ipſe & Pater vnum eſſet, cum manifeſtum ſit non petere, vt natura, ſed vt voluntate vnum ſint. Quomodo Hilarius, & Epiphanius reſponderint, ex iis, quæ modo diximus, intelligitur. Melius Ambroſius, & Auguſtinus iis in locis, quos modo commemorauimus, reſponderunt, hunc locum nobis maxime fauere, Arianis aduerſari; nam diſcipulos inter ſe eiuſdem fuiſſe naturæ, poſtulaſſe autem à Patre Chriſtum, vt eiuſdem eſſent voluntatis, quemadmodũ ipſe cum Patre & eiuſdem naturæ, & eiuſdem voluntatis eſſet. *Pro teſtimonio fidei*, inquit Ambroſius, *poſitum eſt, licet ab Arianis ad argumentum perfidiæ deriuetur. Etenim quoniam toties lectam negare non queunt vnitatem, extenuare conantur, vt talis videatur diuinitatis vnitas inter Patrem & Filium, qualis eſt inter homines vnitas deuotionis & fidei, licet etiam inter ipſos homines vnitas naturæ ſit ex communitate naturæ*.

Lib 12.

Pſal. 81 6. Sup. c. 10. 34.

Nomen, potentiam, & virtutem ſignificat.

Vnum eſſe quid hoc loco denotet.

Ariani abuſi hoc loco refelluntur.

12. *Cum eſſem cum eis, ego ſeruabam eos in nomine tuo.*] Aut alia eſt ratio, aut confirmatio rationis eius, quam attigerat ver. 12. *Et iam non ſum in mundo*. Quaſi dicat, cum ego in mundo cum illis eram, non alio illis, quam meo opus erat auxilio; ego enim tuebar, ego protegabam eos; nunc autem diſcedente me, tuo illis auxilio opus eſt, ergo ne illos deſeras. Quid autem ſibi vult, quod dicit ſe eos in nomine Patris ſeruaſſe; cur non dicit ſuo ſeruaſſe nomine? Recte Theophylactus reſpondet, quo plus illis daret ſpei; pluſq; conſolationis adhiberet, & vt accommodate ad eorum loqueretur ſenſum, qui nondum ſatis dignam de Chriſto habebant opinionem, itaq; facilius credituri erant, ſi diceret ſe nomine Patris, quam ſi nomine ſuo ſeruaſſe eos, pluſq; erant concepturi ſpei fore, vt quo nomine ante ſeruati fuiſſent, & in poſterum ſeruarentur. Eodem pertinet, quod Cyrillus docet, loqui Chriſtum tanquam hominem, & veluti legatum Patris, qui eius auctoritate, atque auſpiciis omnia geſſiſſet hoc eſſe, *In nomine tuo*; quaſi dicat, ne permittas, vt qui hactenus tuo nomine à me ſeruati ſunt, à te tuo eodem nomine me abeunte ſeruari deſinant. *Me, inquit, veniente ad te*, ait Auguſt. *ſerua eos in nomine tuo; in quo eos quando cum eis eram, & ipſe ſeruabam. In nomine Patris ſeruabat diſcipulos ſuos Filius homo, cum eis humana præſentia conſtitutus, ſed etiam Pater in nomine Filii ſeruabat, quos in nomine Filii petentes exaudiebat, his quippe idem Filius dixerat, Amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Loquitur autem Chriſtus ſic quaſi iam cum illis non eſſet, quia paulo poſt ab illis erat diſceſſurus, *cum eſſem* inquit *cum eis*, quaſi iam non eſſet, ſicut ver. 1. *Et iam non ſum in mundo*.

Tract. 107.

Sup c. 16. 23.

Quos dediſti mihi, cuſtodiui, & nemo ex eis periit, niſi filius perditionis, vt impleretur ſcriptura.] Id eſt, ita omnes, quos mihi ſeruandos tradidiſti, ſeruaui, vt nemo ex illis perierit, niſi ille vnus, quem tu, cum mihi tradidiſti, ſciebas eſſe periturum, & æterno iudicio tuo ad interitũ deſtinatum mihi dederas; atq; ille ipſe non periit, niſi vt ſcriptura, quæ illum petiturum dixerat, impleretur. Quibus omnibus verbis hoc vnum ſignificat ſe, quantum in ſe fuit, omnibus officii ſui partibus fuiſſe perfunctum, neminem ſua quidem negligentia periiſſe; ſi quis periit, propria periiſſe culpa, qualis Iudas fuit, quem ideo filium perditionis Hebraica vocat phraſi, quaſi ad perditionem deſtinatum, quemadmodum & D. Paulus appellauit, 2. ad Theſſal. 2. 3. non quod ideo ille perierit, quod à Deo ad interitum non ſolum, vt Auguſtinus loquitur, prædeſtinatus, ſed etiam factus eſſet, quemadmodum noui hæretici ſumma profecto impietate docent. Nam & ille, vt Auguſtinus, & Leo magnus tradunt, etiam poſt venditum Chriſtum, ſi voluiſſet, per illum ipſum, quem vendiderat, ſanguinem ſaluus eſſe poterat. Sed quo magis Chriſtus ſignificaret illum ſua negligentia non periiſſe, ita loquitur quaſi cauſam perditionis, illius in diuinam prædeſtinationem, & in ſcripturæ teſtimonium conîcere videatur. Itaq; cum dicit, *Vt impleretur ſcriptura*, dictio illa, *Vt*, non ſolam conſecutionem, & euentum,

Inf. 18. 9. & Pſal. 108. 8.

Filium perditionis phraſi Hebraica.

In pſal. 68. ſer. 1. 3. 5. de paſſ.

Iudas etiam poſt venditum Chriſtũ ſaluum eſſe poterat.

Ss 2 tum,

tum, ſed etiam cauſam declarat; cauſam vero non veram, ſed apparentem, quemadmodum in huiuſmodi phraſibus ſæpe diximus ſignificare. Itaque nihil aliud indicat, quam adeo certam diuinam fuiſſe prædeſtinationem, adeo veram ſcripturæ prædictionem, adeo conſenienter vtiq; Iudæ interitum accidiſſe, vt non alia de cauſa contigiſſe videretur, quam vt diuina prædeſtinatio, & ſcripturæ teſtimonium impleretur. Locus autem ſcripturæ ad quem alludit, eſt ille Pſal. 108. 8. *Fiant dies eius pauci, & epiſcopatum eius accipat alter*, quem Petrus Act. 1. 20. in eandem ſententiam induxit.

13. *Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in ſemetipſis.*] Hactenus quidem, quia in mundo cum illis fui, feci quod mei erat officii; cuſtodiui enim eos ſic, vt nemo ex illis perierit, niſi is, qui antequam mihi traderetur perditus erat; nũc cum ad te pficiſcens ab illis diſcedam, dum adhuc in mundo ſum, hæc pro illis loquor. Sic reſoluendam orationem puto. Reddit rationem, cur nunc potius, quam ante pro illis oret, & quodam modo apud Patrem excuſat importunas preces. Cum autem dicit, *Vt habebant gaudium meum impletum in ſemetipſis*, explicat finem, ob quem à Patre, vt eos ſeruaret poſtulauit. Gaudium ſuum Auguſtinus, Beda, Rupertus vocare putant, quod in diſcipulos ipſe contulerat, gaudium illis à ſe datum. Cyrillus verò, Chryſoſtomus, Leontius, Theodorus Mopſueſt. & Euthym. paſſiue interpretantur, *vt habeant gaudium meum*; id eſt quo de me gaudent, *impletum in ſemetipſis*. Quod Cyrillus ad hunc fere modum explicat, nunc illi magno ex præſentia corporis mei gaudio affici ſibi videntur, in eoq; omne ſuum præſidium collocant, putantq; me abeunte nihil ſe conſolationis, nihil auxilii, nihil lætitiæ habituros; fac intelligant ſe non minus à me abſente, quam præſente protegi, quin plus auxilii, plus gaudii ex mea diuinitate, quam ex præſentia corporis, in quam defixi toti erant percipere, hoc eſt, *vt habeant gaudium meum impletum in ſemetipſis*. Breuius, & ſimplicius interpretor, fac vt magis me abſente gaudeant omni tuo auxilio muniti, quam præſente gaudebant.

Gaudium ſuum quid vocet Chriſt.

14. *Ego dedi eis ſermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mundo.*] Alia hæc ratio eſt, qua Patrem mouet, vti diſcipulis ſuis in mundo manentibus opem ferat, quod ipſius, id eſt Patris cauſa mundus, eos odio habeat, perſequatur, æquumq; ſit, vt cuius cauſa patiuntur, ab eo adiuuentur, quemadmodum Leontius, & Theophylactus interpretantur. Sermonem Patris, vt Cyrillus, Auguſtinus, Beda, Theodorus Heracleotes, Theophylactus, & Euthymius putat, vocet doctrinam Euangelicam ſuam, quam illis tradiderat, quæ etſi ipſius erat, tamen ideo non ſuam, ſed Patris vocat, vt ratio plus haberet ponderis; magis enim obligabat Patrem, vt diſcipulis propter ſuam, quam propter Filii doctrinam perſecutionem patientibus ſubuenirent. Quemadmodum alio loco dixit, *mea doctrina non eſt mea, ſed eius, qui miſit me, Patris*, quia plus apud homines habitura erat auctoritatis, ſi Patris, quam ſi ſuam eſſe diceret. Theodorus vero Mopſueſt. Leontius, & Rupertus ſermonem Patris Euangelii prędicationem exponunt, ſenſumq; eſſe putant, ego illis officium dedi prædicandi poſt meum diſceſſum Euangelium, quo doctrina tua contineatur, quæ res magnum illis odium, magna pericula concitatura eſt; tuere igitur eos, qui hæc tua cauſa paſſuri ſunt. Vtrumq; probabile; ſed hoc ſecundum euentus ipſe reddidit probabilius. Itaq; vt recte Auguſtinus adnotauit, quæ per præteritum dicit, de futuro intelligenda ſunt.

Sermo Patris doctrina euangelica, vel prædicatio.

Sup. c. 7. 16.

Tract. 108.

15. *Non rogo, vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo.*] Loquitur Chriſtus cum Patre tanquam cum homine propter homines, id eſt quia hominibus audientibus loquebatur. Si cum homine loquens dixiſſet eos non eſſe de mundo, & mundum eos perſecuturum eſſe, in promptu fuiſſet homini reſponſio, tollamus ergo illos de mundo; quid illis cum mundo? Huic reſponſioni, aut obiectioni occurrit Chriſtus, ſe id rogaturum fuiſſe, ſi fieri poſſet, aut expediret; nunc autem fieri non poſſe; cum neceſſe ſit, vt Euangelium per ipſos prædicetur; propterea ſe non rogare, vt de mundo tollantur, ſed vt in mundo neceſſario manentes à mundo ſeruentur; nõ vt periculis ſubtrahantur, ſed vt in periculis ſubleuentur. In hunc ſenſum Cyrillus, Leontius, Auguſtinus, Beda, & Rupertus, probabilius, quam Chryſoſtom. Theophylact. & Euthym. qui exiſtimant ideo hoc dixiſſe Chriſtum, ne audientes diſcipuli putarent ipſum rogare Patrem, vti eos anticipata morte de mundo ſubduceret. Malum aut ipſum vocat mundum, qui *totus in maligno poſitus eſt*; aut Satanam principem mundi, qui proprio nomine πονηρὸς malus appellatur, vt cum in oratione Dominica dicimus, *ſed libera nos à malo*. Atq; hoc modo Leontius interpretatur. Documentum hoc Chriſti, vt recte Cyrillus obſeruat, ad omnes pertinet; ad eos vero maxime, qui prodeſſe aliis poſſunt, patienter vt ferant, & in hac vita diutius fortaſſe quam vellent detineri, & multis exerceri periculis, vt ipſorum incommodo alii iuuentur. *Diſſolui*, inquit, *& eſſe cum Chriſto multo magis melius permanere autem in carne, neceſſarium propter vos*, ad Philippen. 1. 23. Eodemque prorſus ſpiritu vir ille plane Apoſtolicus B. Martinus Turonenſis, cuius oſſa ætate noſtra impii, nefariiq; homines Caluiniſtæ in profluentem Ligerim proiecerunt, moriens dicebat, *Domine ſi adhuc populo tuo neceſſarius ſum, non recuſo laborem.*

1. Ioan. 5. 19.

Matth. 6. 13.

Patienter ferendum vt diutius in hac vita detineamur, vt aliis proſimus.

16. *De mundo non ſunt, ſicut ego non ſum de mundo.*] Inutilis repetitio videri poterat, niſi Chriſtus eſſet, qui loqueretur, cui nullum ſine cauſa verbum excidebat, Theophylactus, & Euthymius putant ideo idem repetiſſe, vt audientium diſcipulorum animas magis confirmaret. Auguſtinus, & Beda referunt ad ſequentia, quaſi dicat, Quia ergo *de mundo non ſunt*, vt dixi, *ſicut ego non ſum de mundo, ſanctifica eos*, ſicut ego ſanctificatus ſum.

17. *Sanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt.*] Locus eſt in ſpeciem facilis, re vero ipſa valde difficilis. Duo explicanda, quid hoc loco ſit ſanctificare, & quid in veritate ſanctificare. Fere omnes docent ſanctificare eſſe Spiritu ſancto confirmare, vt mundi perſecutiones, de quibus agebatur, ſuperarent, Chryſoſtomus, Theodorus Heracleotes, & Mopſueſt. Cyrillus, Leontius, Auguſtinus, Beda, Theophylactus, Euthymius, Rupertus. Itaque quærit Auguſtinus, quo modo nunc Chriſtus petat, vt ſanctificentur, quos iam dixerat de mundo non eſſe, hoc eſt eſſe ſanctificatos. Reſpondet his verbis, *An quia & in veritate ſanctificati in eadem proficiunt ſanctitate, fiuntque ſanctiores? Neque hoc ſine adiutorio gratia Dei, ſed illo eorum ſanctificante profectum, qui ſanctificauit inceptum. Vnde & Apoſtolus dicit, Qui in vobis opus bonum cœpit, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu.* Melius, opinor, quam Rupertus, qui eos ſanctificatos quidem ante fuiſſe dicit, ſed nondum in veritate ſanctificatos, quia nondum baptizati erant, vt ille quidem putat, & baptiſmus eſt, quo non ſola figura, vt per ſacramenta veteris legis, ſed vere ſanctificamur. At Apoſtolos iam tum baptizatos fuiſſe, & omnes fere, vt alibi diximus, auctores docent, & ſi nemo doceret, ipſa per ſe res ſatis loqueretur. Quis enim credat baptizatos nomine Chriſti non

Sanctificare quid ſit hoc loco.

Tract. 108.

Philip. 1. 6.

non fuiſſe, qui alios nomine Chriſti baptizabant? cap. 4. 1. 2. De ſanctificatione Spiritus ſancti hic agi non dubito, ſed credo ſanctificare hoc loco plus quiddam ſignificare. Itaq; melior eſt alia interpretatio, quam Chryſoſtom. affert, ſanctificare hic idem eſſe, quod ſegregare, deſignare, conſtituere prædicatorem Euangelii, de hac enim re ſermo erat, quemadmodum D. Paulus in Euangelium ab vtero matris ſuæ ſegregatum ſe fuiſſe dicit, id eſt ad prædicandum Euangelium deſtinatum, Roman. 1. 1. & ad Galat. 1. 15. Hoc enim apud Hebræos eſt קדש ſanctificare, ſicut de Ieremia Propheta dictum eſt, *Antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & Prophetam in gentibus dedi te*, Ierem. 1. 5. Hæc, inquam, interpretatio melior altera eſt; ſed totum ſenſum huius loci meo quidem iudicio non exhaurit. Credo igitur hoc loco ſanctificare legale, & vt ita dicam, ſolemne verbum eſſe, alluſionemque fieri ad ceremonias veteris teſtamẽti, quibus cum ſacerdotes, cæteriq; Dei miniſtri initiabantur, ſanctificari dicebantur, id eſt à cæteris hominibus ſegregabantur, Deoq; dedicabantur, conſecrabanturq;, Exod. 29. 1. 7. 8. & Leuit. 9. 1. Nam & Latine ſanctum id dicitur, quod à rebus communibus atque pollutis ſeparatum eſt. Quam verbi vim etiam D. Paulus expreſſit, cum dixit, *Talis enim decebat, vt eſſet vobis pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*, Hebræorum 7. 26. Petit igitur Chriſtus à Patre, vt diſcipulos ſuos ſanctificet, id eſt ad Euangelicum ſacerdotium, miniſteriumq; initiet, non iam legalibus illis vmbris, ac ceremoniis, quibus veteris teſtamenti miniſtri conſecrabantur, ſed in veritate, id eſt re ipſa, Spirituq; ſancto, qui multo melius, quam omnes veteris legis ceremoniæ, homines ſanctificat, aptosque facit *miniſtros noui teſtamenti*, quemadmodum de ſe ipſo dixit D. Paulus. Quod enim hic dicit Chriſtus *ſanctifica eos in veritate*, id eſt non vmbris, ſed vero ſpiritu, non externa corporis vnctione, qua Aaron, & omnes templi miniſtri conſecrabantur, ſed interna Spiritus ſancti vnctione, de qua idem Ioannes dicit, 1. epiſt. cap. 2. 20. *Sed vos vnctionem habetis a ſancto, & noſtis omnia*: & rurſus, *Et non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos, ſed ſicut vnctio eius docet vos*, hoc, inquam, ipſum aliis verbis dixit Diuus Paulus 2. Corinth. 3. 6. *Qui idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti, non litera, ſed ſpiritu*, id eſt non ceremoniis illis veteris teſtamenti ad literam; & Iudaico more intellectis, ſed aliis melioribus, id eſt ſpiritualibus ceremoniis. Hinc intelligitur non ſolum quid ſit ſanctificare, ſed etiam, quæ ſecunda erat quæſtio, quid in veritate ſanctificare, & quid ſibi Chriſtus paulo poſt velit, cum dicit ver. 19. *Et pro eis ego ſanctifico me ipſum.* Veritatem enim legalibus ceremoniis, & vmbris opponit; quemadmodum cum Ioannes dixit ſupra cap. 1. 14. *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis*, & verſ. 17. *Lex per Moyſem data eſt, gratia autem, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*, & cap. 4. 24. *Qui adorant Deum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare.* Auctorem tantum vellem huius interpretationis habere bonum; ſed neminem inuenio. Videri poterant Auguſtinus, Beda, & Rupertus hunc vidiſſe ſenſum; ſed laudem inuentæ veritatis declarando perdiderunt. Sic enim ſcribit Auguſtinus. *Sanctificantur itaque in veritate hæredes teſtamenti noui cuius veritatis vmbræ fuerunt ſanctificationes veteris teſtamenti.* Quis non putaſſet hunc, quem modo expoſuimus ſenſum aſſecutum Auguſtinum? ſed addit, *Et cum ſanctificantur in veritate, vtique ſanctificantur in Chriſto, qui veraciter dixit, Ego ſum via, & veritas, & vita. Item quando ait, veritas liberabit vos paulo poſt exponens, quid dixerit, ſi Filius, inquit, liberauerit vos, tunc vere liberi eritis, vt oſtenderet hoc ſe prius dixiſſe veritatem, quod poſtmodum Filius, quid ergo aliud in hoc loco dixit, Sanctifica eos in veritate, niſi ſanctifica eos in me?* Itaque duabus rebus à noſtra ſententia Auguſtinus, & alii, quos modo nominauimus, auctores diſcrepant; altera, quod veritatem Chriſtum interpretentur, cum internam potius, vt diximus, Spiritus ſancti vnctionem, ſanctificationemq; ſignificet, quæ vera non vmbratilis eſt; altera, quod hoc de omnibus Chriſtianis, qui per Chriſtum iuſtificantur, interpretentur, cum proprie de miniſtris agat Euangelicis, quibus proprie conuenit legale illud verbum ſanctificari, id eſt ad certum Euangelii initiari miniſterium. Eademque ratione Chryſoſtomi, Cyrilli, Leontii, Theodori Heracleotæ, Theophylacti, & Euthymii interpretationem non ſequor, qui per veritatem veram doctrinam intelligunt. Qui vero expoſuit, *Sanctifica eos in veritate*, id eſt vera, non imputata iuſtitia, profuit ſtudio Caluiniſtarum, & Lutheranorum hæreſim refellendi, ſed verum ſenſum non attigit. Quid ergo eſt, quod continuo ſequitur, *ſermo tuus, veritas eſt*? Omnes auctores, quos modo citauimus, & omnino omnes, quos vnquam legiſſe memini, intelligunt, ſermo tuus Euangelicus verus eſt, propterea per ſermonem, id eſt doctrinam tuam ſanctificabuntur. Ego conuenienter ſuperiori interpretationi meæ hoc ipſum interpretor, quia *ſermo tuus*, id eſt nouum Euangelium, res vera eſt, non typica, non vmbratilis, qualis erat lex, oportet vt eius miniſtri non ſolis externis ceremoniis, ſed multo magis vera iuſtitia, internoq; ſpiritu ſanctificentur. Itaque non vocat ſermonem verum, quia vera dicit, ſed quia ſermo, id eſt Euangelium, vt ait Diuus Paulus, non in vmbris, non in figuris, ſed in ſpiritu virtuteq; conſiſtit. Argumentatur enim eodem prorſus modo, quo cap. 4. 24. argumentatus fuerat, oportere Deum non iam legalibus ceremoniis, ſed vere, & ſpiritualiter colere. *Spiritus*, inquit, *eſt Deus, & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & in veritate oportet adorare.*

Sanctificare, prædicatorem Euãgelij conſtituere.

Exod. cap. Ver. 27.

In veritate ſanctificare quid ſit.

Tract. 108.

Sup. c. 14. 6.

Sup. c. 8. 32.

1. Corinth. 2. 4. 5.

18. *Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego mitto eos in mundum.*] Theophylactus coniungit hunc verſum cum proxime ſequenti, vt ex vtroq; conſtetur vna ſententia ad hunc modum, ſicut tu miſiſti me in mundum, vt me ſanctificarem, id eſt in ſacrificium offerrem; ita ego illos in mundum mitto *tanquam oues occiſionis*, vt ſanctificentur, id eſt in ſacrificium ſe pro ſalute hominum ſuo modo ſimiliter offerant; ſanctifica ergo eos, id eſt Spiritus ſancti virtute corrobora, vt mortem fortiter oppetant. Alii omnes auctores, Chryſoſtom. vterq; Theodorus, Leontius, Cyrillus, Auguſt. Beda, Euthym. Rupertus referunt ad præcedentia, hoc fere ſenſu, quia ſicut tu me miſiſti in mundum, ita eos ego miſſurus ſum, *ſanctifica eos in veritate*, id eſt confirma, & muni vera virtute. Ponit enim præteritum, *miſi*, pro futuro, miſſurus ſum, etiam Chryſoſtomus, & Euthymius admonuerunt. Rupertus præterea videtur cum verſu 15. iſta coniungere. Non rogo, vt tollas eos de mundo, quia ſicut tu me miſiſti in mundum, ita ego eos mitto, vt per totum mundum prædicent Euangelium; itaque neceſſe eſt, vt in mundo maneant, *donec in omnem terram exeat ſonus eorum.* Quiſquis recte intellexerit, quæ diximus ſuperiore verſu, facile hoc etiam intelliget. Diximus ſanctificare eſſe initiare, & ſolemni ritu legitimum alicuius ſacri muneris miniſtrum conſtituere; declarat ergo nunc ad quod munus eos à Patre ſanctificari, id eſt *idoneos*, vt loquitur D. Paulus, *miniſtros* fieri petierit, nempe ad munus Apoſtolicum; hoc enim eſt in mundum prædicandi cauſa mitti, Apoſtolum eſſe, vt ipſum Græcum nomen declarat, quemadmodum & Auguſtinus monuit. Cum ergo miſſurus eos ſim in mundum, id eſt Apoſtolos, ac miniſtros Euangeli-

Pſal. 43. 23. Rom. 8. 36.

Præteritum pro futuro poſitum.

Rom. 10. 18. Pſal. 18. 5.

1. Cor. 3. 6.

Quid ſit Apoſtolum.

Tract. 108.

angelicos conſtituturus, & miniſtri in lege ſanctificarentur, *ſanctifica* & tu *eos* ſed *in veritate*, non in figura ſicut illos. At quid attinebat dicere, *ſicut tu me miſiſti in mundum?* Primum voluit, vt opinor, oſtendere ſe eos non ſine cauſa, non ſine exemplo mittere; in eo enim ſe Patris ipſius exemplum imitari, qui ſe eadem de cauſa in mundum miſiſſet, qua ipſe nunc eos mitteret. Deinde id ſe facere neceſſario; cum enim ipſe in mundum à Patre miſſus eſſet, & ex eiuſdem Patris voluntate de mundo eſſet abiturus, aliquos neceſſario ſuo loco vicarios relinquere oportere, qui per totum dimiſſi mundum ipſius officium perfungantur. Itaq; hac in re cauſam etiam agi Patris; nec enim poſſe legationem illam, quam ſibi iniunxiſſet, peragi, niſi per vicarios, Hoc eſt q; ſolet D. Paulus dicere ſe pro Chriſto legatione fungi. 2. Corinth. 5. 20 & Epheſ. 6. 20. Quod ergo dicit Chriſtus, *ſicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos*, perinde eſt, ac ſi diceret, ſicut ego Apoſtolus tuus ſum, ita ſunt & illi mei. Nam &

Chriſtus Apoſtolus Patris.

Chriſtum *Apoſtolum confeſſionis noſtræ* Chriſti Apoſtolus Paulus appellauit, Heb. 3. 1. vt Cyrill. adnotauit. Quemadmodum ergo ſe Apeſtolum in hunc mundum mittens Pater ſanctificauerat, id eſt initiauerat, conſecrauerat, vnxerat, non oleo illo, cæteriſq; ceremoniis, quibus Aaron, & cæteri veteris teſtamenti miniſtri conſecrabantur, ſed *in veritate*, id eſt *oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius*, id eſt Spiritu ſancto, quo totus repletus fuit, Iſai. 11. 1. Sic & diſcipulos ſuos, quos Apoſtolos vellet facere, id eſt in mundum mittere, vt Euangelium pro ſe prædicarent, in veritate ſanctificaret. Hoc eſt, quod ait Pſal. 2. 6. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius prædicans præceptum eius.* Heb. נִסַּכְתִּי vt noſter legit interpres, *perfuſus ſum* (oleo) id eſt inauguratus ſum, vt ita loquar, vt Rex ſim & princeps eorum, qui eius in Eccleſia Euangelium ſunt prædicaturi. Monent Chryſoſtom. Leontius, & Euthym. particulam illam καθὼς, *ſicut*, non perfectam, ſed inæqualem ſimilitudinem declarare, ſicut cum iubemur perfecti eſſe, *ſicut & pater noſter cœleſtis perfectus eſt.* Nec enim eodem prorſus modo Filium à Patre & Apoſtolos à Filio miſſos eſſe: ſed Filium à Patre tanquam Deum à Deo, Apoſtolos à Filio tanquam creaturas à creatore. Sæpe nos etiam monuimus coniunctionem illam *&* notam eſſe comparationis expletæ, quemadmodum ſi diceret, Sicut tu me miſiſti in mundum, ita & ego eos mitto.

Pſal. 44. 8. & Hebr. 1. 9. & Pſal. 132. 23.

Mat. 5. 48.

19. *Et pro eis ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.*] Omnes prorſus auctores, quos ego legerim, interpretantur, pro eis ego me in ſacrificium offero; nec dubium eſt, quin id verba ſignificent, quid hoc ipſum ſit, quæritur. Omnes etiam exponunt, offero me in ſacrificium pro illis, vt meo ſacrificio & illi in veritate ſanctificentur, id eſt iuſtificentur. Sanctificari autem Chriſtum dicit, non quod ſanctus factus ſit, cum prius ſanctus non eſſet; ſed quod in veteri lege hoſtiæ, quæ offerebantur, ſanctificari dicerentur. Sic Athanaſius in libr. de incarnatione Chriſti, Chryſoſtom. Cyrillus, Auguſtinus Theodorus Mopſueſt. & Heracleotes, Leontius, Beda, Theophylact. Euthym. Rupertus. Quæ quidem omnia vera ſunt, ſed hoc vnum addo, Chriſtum, quemadmodum ver. 17. ita etiam hic ad ſanctificationes illas legales, & ſolemnes ceremonias alluſiſſe, ideoq; ſanctificandi verbum vſurpaſſe. Petierat à Patre, vt diſcipulos ſuos *in veritate*, id eſt non iam veteribus illis ceremoniis, & ſacrificiis, quibus miniſtri veteris teſtamenti ſanctificabantur, id eſt inſtituebantur, (nam inter alias ceremonias etiam ſacrificium adhibebatur, cum Aaron, & reliqui miniſtri ſacrabantur, Exod. 29. 2. 5.) ſed vero ſpiritu, veraq; & interna ſanctitate; dicit nunc, *pro eis ego ſanctificio meipſum*, quaſi dicat, loco illius ſacrificii, & omnium aliarum ceremoniarum, quæ in conſecratione, ſanctificationeq; miniſtrorum veteris teſtamenti adhibebantur, ego me in ſacrificium offero, quod ſacrificium cum non iam vmbra, ſed illarum potius vmbrarum veritas ſit, cum eo ſanctificati diſcipuli mei fuerint, non ſola iam figura, ſed in veritate ſanctificati erunt. Hoc eſt, *& pro eis ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.* Ergo alio ſenſu dicit, *ſanctifico meipſum*, quam, *vt ſint & ipſi ſanctificati*, & quam ver. 17. dixerat, *Sanctifica eos in veritate.* Nam cum dicit, *Pro eis ſanctifico meipſum*, ſanctificare ſignificat in ſacrificium offerre; cum dicit, *ſanctifica eos*, &, *vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate*, ſignificat initiari, conſecrariq; ſacrificio. Cur ergo ea vſus eſt ambiguitate, cum vno verbo dicere potuiſſet, pro eis ego offero meipſum? Sæpe docuimus, quanta cum gratia ſoleat Chriſtus argute ludere ambiguitate verborum vt c. 4. 13. 14. hoc autem loco id fecit pene neceſſario, cum legalibus iam verbis vti cœpiſſet, & in lege non ſolum miniſter, quia per ſacrificium ad miniſterium templi dedicabatur, ſed ipſum etiam, quod offerebatur, ſacrificium ſanctificari dicebatur. Adde, quod poteſt etiam & de ſe, & de diſcipulis eodem loqui ſenſu, vt idem ſit ſanctificare ſe, atq; ſolemni ritu, ac ſacrificio ſeſe initiare, dedicareq; ad ſacrum aliquod miniſterium. Tanquam dicat, ſi Euangelici miniſtri eodem modo, quo legales illi, eſſent initiandi, oportebat, vt ſe ſacrificio aliquo ſanctificarent, non eſt, cur hoc illi faciant, non eſt cur vllum, vt ſe ſanctificent, offerant victimam; ego hoc pro illis faciam; ego non alia victima, quam me ipſo pro illis, id eſt eorum loco, me ſanctificabo: qua ratione multo melius ſanctificati erunt, quam ſi ipſi ſe multis oblatis veteri more ſacrificiis ſanctificaſſent. Hoc eſt, *Et pro eis ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.* Atq; haud ſcio an hic ſenſus magis ſit proprius Hoc modo ſi interpretemur, illi quæſtioni locus relinquitur, cum dicat ſe Chriſtus pro illis ſanctificare, quomodo à Patre petat, vt eos ipſe ſanctificet. Nimirum dicit ſe pro illis ſanctificare, id eſt ipſos ſanctificare ſupplendo per verum illud ſuum ſacrificium ſacrificia omnia legalia, reliquaſque omnes ceremonias, quas in miniſtrorum ſanctificatione neceſſe erat adhibere; petit autem à Patre, vt eos in veritate ſanctificet, id eſt, vt illis ſpiritum mittat ſanctificationis, quem illis ipſe ſuo illo meruit ſacrificio. Ita inter ſe & Patrem eorum partitur ſanctificationem.

20. *Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me.*] Chryſoſtomus, & Euthymius exiſtimant hoc Chriſtum addidiſſe, vt magis etiam, ac magis diſcipulos conſolaretur indicandi illis multos ipſorum prædicatione credituros Theophylactus vero, ne quoniam dixerat, *pro eis ſanctifico meipſum*, aliquis exiſtimaret eum non eſſe niſi pro ſolis Apoſtolis moriturum, ſubieciſſe, *non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me.* Itaque putat Theophylactus, idemque Rupertus docet, hoc etiam, quod nunc Chriſtus pro omnibus credituris à Patre petit, ad ſanctificationem pertinere, id eſt orare Patrem, vt omnes etiam, qui credituri ſunt, ſanctificet, quemadmodum orauerat ante, vt Apoſtolos ſanctificaret. Quæ interpretatio facile ex iis, quæ v. 17. diximus, refutatur. Docuimus enim ſanctificandi verbum proprium eorum eſſe, qui in miniſtros alicuius ſacri muneris initiantur. Nec vero ſine conſilio, cum Chriſtus hoc loco rogandi verbum repetierit, verbum ſanctificandi non repetiuit.

Quid ergo dicit ſe non ſolum pro Apoſtolis, ſed pro omnibus credituris petere? Quod ſequitur proximo verſu, *vt omnes vnum ſint*, & quod ver. 11. pro Apoſtolis petierat, *vt ſint*, inquit, *vnum, ſicut & nos*, quemadmodum Theodorus Heracleota, & Mopſueſt. Leontius, Euthymius, ac idem poſtea Rupertus interpretantur. Duas hic quæſtiones multis verbis agitat Auguſtinus. Altera eſt, quid de illis, qui iam ante crediderant, & tamen cum Chriſto non erant, qualis Nathanael, Nicodemus, & ipſa Chriſti mater, quæ tunc certe non aderat, an non etiam pro illis roget? Reſpondet illos quidem omnes credidiſſe, ſed quia per verbum Apoſtolorum, & effuſionem Spiritus ſancti multo perfectius erant credituri, inter eos qui nondum crediderant, ſed credituri erant, numerari. Quod neſcio an de Beata virgine ſatis pie dici queat. Altera, quid de illis, qui poſtea quidem cœperunt credere; tamen nō per Apoſtolorū verbum crediderunt? cuiuſmodi fuit Paulus, qui dicit ſe *non ab homine, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum* Euangelium accepiſſe: & latro ille, qui ſine vllo Apoſtolorum miniſterio in ipſa cruce credidit? Melius hic reſpondet Apoſtolorum verbum Appellari non tantum, quod ab illis audiebatur, ſed verbum Euangelicum, à quocunq; audiretur, quia illud ipſum Apoſtoli prædicabant. Itaq; & Diuum Paulum, & latronem illum per verbum Apoſtolorum quamuis non ab Apoſtolis, ſed à Chriſto ipſo acceptum credidiſſe. Atque hoc etiam modo melius etiam ad priorem quæſtionem reſpondere potuiſſet. Mihi tamen Apoſtolorum verbum, non quale Apoſtoli prædicabant, ſed quod Apoſtoli prædicabant, & ab illis audiebatur, videtur voluiſſe ſignificare. Spectandum enim eſt, quid ageret Chriſtus. Commendabat Apoſtolos Patri, in eorum igitur commendationem dicit, *Sed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me*: eos igitur intelligit crediturus, qui Apoſtolorum miniſterio credituri erant, ij enim ſoli ad eorum gloriam, commendationemque pertinebant. Quid ergo ad Auguſtini quæſtiones reſpōdendum? Eos quidem nominare ſolos, qui Apoſtolorum miniſterio credituri erant, ſed quia omnium aliorum, quique crediderant, quique credituri erant, eadem erat ratio, totum genus, vt fieri ſolet, ex vna ſpecie intelligi voluiſſe. Alia maior quæſtio hinc poſſet exiſtere, quid de illis, qui neque crediderāt, neque erant poſtea credituri, numquid pro illis non orat Chriſtus? ſed eam quæſtionem, ver. 9. diſſerimus.

Proponit hic, & ſoluit duas quæſtiones D. Auguſt. Tract. 109.

Galat. 1. 1.

Luc. 23. 40. 41. 42.

21. *Vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te.*] Hoc eſt, quod credituris petit, *vt omnes vnum ſint*, quod quomodo ſit intelligendum, verſ. 11. explicauimus. Illud tantum hic poteſt quæri, cur non dixerit, ſicut nos vnum ſumus, quemadmodum illic dixerat, ſed *ſicut tu Pater in me, & ego in te.* Eius rei cauſam & Euthymius indicat, & Chriſtus ipſe palam oſtendit, cum ſubiicit, *vt & ipſi in nobis vnum ſint.* Voluit ergo docere; qua re vnum eos eſſe vellet, ſcilicet ſpiritu, fide, caritate, hoc eſt *in nobis*, id eſt in Deo. Vt hoc ſignificaret; dixit, ſicut nos in nobis, hoc eſt, *tu Pater in me, & ego in te*, (ſub vnum ſumus,) hoc enim, vt Auguſtinus admonet, neceſſario intelligendum eſt. Dictionem *ſicut*, non ſignificare æqualitatem, neque perfectam ſimilitudinem, verſu vndecimo diximus, & iterum hic Chryſoſtomus, & Theophylactus monent. Quanquam Cyrillus, ſicut & Hilarius in 8. de Trinitate non ſola fide, & caritate, ſed re etiam ipſa vnum nos cum Chriſto per eius corporis in ſacra Euchariſtia perceptionem fieri velint, & quia re ipſa cum Patre vnum eſt, etiam cum ipſo Patre vnum fieri reipſa. Atque eodem modo Theodorus Heracleota, & Mopſueſt. & Leontius interpretantur; niſi quod non reipſa, ſed conſenſione fidei nos vnum cum Patre, & Filio fieri dicunt. Quod ſuo quodam ſenſu verum eſt, ſed non credo ſenſum huius loci eſſe, vt qui credunt in Chriſtum, vnum cum illo, & Patre ſint, ſed vt in Patre, & Filio, id eſt, fide, atque caritate in Patrem & Filium vnum ſint.

In Euchariſtia vnum reipſa cum Chriſto efficimur.

Vt & ipſi in nobis vnum ſint, vt credat mundus, quia tu me miſiſti.] Repetitio eſt ex idiomate Hebræorum vſurpata, tamquam ſi diceret, *vt & ipſi*, inquā, *in nobis vnum ſint.* Quod autem ſequitur, *vt cognoſcat, mundus, quia tu me miſiſti*, difficilius eſt. Summa quæſtionis in eo fere tota verſatur, vt intelligatur, quem hoc loco vocet mundum, eoſne, qui iam credebant, an eos, qui nondum credebant; ſed aliquando credituri erant, itaque adhuc mundus erat, an eos, qui neque credebant, nec erant vnquam credituri. Quid pro ijs, qui iam tunc credebant, accipi putaret, neminem legi, niſi forte Theodori duo, & Leontius ita ſenſerunt, non enim ſatis conſtat, ſed de eorum ſententia ſtatim dicemus. Auguſtinus, Beda, & Rupertus exiſtimant pro ijs accipi, qui erant credituri, ſed nondum credebant, cæterum non ſignificari cauſam cur credituri ſint, quaſi propterea dicantur credituri, quia Apoſtoli *vnum*, id eſt, inter ſe concordes futuri erant, ſed hoc ipſum eſſe credere Filium à Patre miſſum eſſe, & eſſe, qui hoc credunt, inter ſe vnum. Itaque ſenſum eſſe, rogo *vt omnes vnum ſint*, id eſt, vt omnes credant, *quia tu me miſiſti.* Theodor. Heracleota & Mopſueſt. atque Leontius interpretantur, vt cum fide vnum inter ſe, & vniti nobiſcum fuerint, intelligant me tuo conſilio atque voluntate factum eſſe vnum; quo autem modo id ſint intellecturi, non declarant, ſed videntur de ijs, qui iam credebant loqui, qui ex ipſa experientia, & quaſi guſtu quodam mutuæ in fide concordiæ cogituri ſint non fuiſſe rem fictam, & vanam incarnationem meam, ſed magno Patris conſilio factam. Melius Chryſoſtomus, Theophylactus, & Euthymius, vt qui nondum credunt, animaduertentes diſcipulorum meorum concordiam, adducantur vt credant me à te miſſum fuiſſe, id eſt, Euangelicum myſterium, quod diſcipuli mei prædicant, rem eſſe ex Deo, non ex hominibus. Nihil enim æque iuuare auditorū fidē atq; doctorū concordiā, nihil æque impedire atq; diſcordiā. Itaq; putant, cōtra quā ſentit Aug. Apoſtolorū cōcordiā tāquā cauſam ſignificari, cur mundus, qui nondum crederet, eſſet crediturus. Melior hęc interpretatio eſt, q̄ ſuperiores illæ duæ; ſed hæc ipſa mihi videtur non ſatis eſſe germana; primū, quia nō obſcure Chriſtus videtur mundū ita credētibus, & credituris, de quibus vtriſque egerat opponere, vt ab illis omnino diſtinguat; deinde quia ſi quod Chryſoſtomus putat, dicere voluiſſet, non dixiſſet, *vt credat mundus, quia tu me miſiſti*, ſed vt credat mundus in me, ſicut ante dixerat, *Qui credituri ſunt in me.* Mundum ergo vocari credo eos, qui neque credebant, nec erant credituri, certe, qui nondum credebant, cum cogebantur credere, faterique Chriſtum à Deo miſſum eſſe. Itaque ſenſus eſt, vt mundus iſte quantumuis incredulus, quantumuis mihi aduerſarius, videns tamen ſummam diſcipulorum caritatem, atque concordiam cogatur credere, id eſt, cognoſcere, & confiteri me à Deo miſſum eſſe, id eſt non eſſe, vt tunc putat, ſeductorem, ſed hominem ſaltem diuinitus miſſum, quamuis nihil præterea de me, meaque diuinitate credat, quemadmodum in cauſa ſimili dixit Diuus Petrus 1. epiſtola capite 2. 15. *Sic eſt voluntas Dei, vt benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam*, & Chriſtus Matthæi quinto decimoſexto. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, &* glori-

Quem nam hic mundū vocet.

glorificent patrem veſtrum. qui in cœlis eſt. Nam & illi omnes. coram quibus diſcipulorum lucem lucere iubebat, homines, id eſt mundus erant.

Quid hic claritatis nomine ſignificetur.

22. *Et ego claritatem, quam dediſti mihi, dedit eis, vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus.*] Dubium quam hic intelligat claritatem. Cyrillus, & Leontius intelligunt diuinum honorem, qui humanæ naturæ Chriſti ex coniunctione cum diuinitate acceſſit, vt non ſolum Deus, ſed etiam idem ille homo, qui Deus erat, ad dexteram ſederet Patris : hanc ſe à Patre gloriam recepiſſe dicit, eandemque cum diſcipulis ſuis communicaſſe. Etenim cum illos per fidem, per caritatem, maxime vero, vt Cyrillus putat, per corporis ſui in Euchariſtia participationem vnum ſecum corpus effeciſſet, quidquid gloriæ ex diuinitate corpori ſuo accedebat, & membris, id eſt, diſcipulis ſuis acceſſiſſe. Chryſoſtomus, & Theophylactus, & Euthymius claritatem illam intelligunt, quam ſibi Chriſtus volente Patre ex doctrina ſua, & miraculorum effectione compararat, quam eandem dicat ſe cum diſcipulis communicaſſe, quia eadem ac maiora etiam, quam ipſe feciſſet, miracula faciendi poteſtatem illis tradidiſſet. Ita quidem ſe res habet, ſed quid hoc ad vnitatem, quæ inde concluditur, pertineat, non ſatis apparet. Auguſtinus, Beda, & Rupertus eam intelligunt claritatem, aut δόξαν gloriam, quam in vita æterna erant habituri, iam enim & Filium à Patre, & à Filio Apoſtolos per æternam prædeſtinationem accepiſſe; quamuis re ipſa nondum Chriſtus ſediſſet ad dexteram Patris, neque Apoſtoli ad eius gloriæ perueniſſent poſſeſſionem. Non facile mihi perſuaſerim Chriſtum de re loqui futura, aut, quod eodem redit, de rei futuræ prædeſtinatione. Nec enim dubito, quin rationem reddat, cur Pater debeat vnitatem illam ſpiritus, quam diſcipulis ſuis petebat, illis facile cōcedere, quia ipſe illis iam dediſſet, quod daturus erat, eam ſcilicet gloriam, quam à Patre accepiſſet, quaſi dicat, iam ego, quod officij mei erat, feci, fac tu, quod eſt tui, daque illis eam, quam peto ſpiritus vnitatem. Præterea non ſolet officium prædeſtinandi homines Filio, ſed ſoli Patri ſcriptura tribuere. Alij exponunt claritatem honorem hunc, vt filij Dei, vt ait Ioannes, nominentur, & ſint. Eum enim honorem & Filium, quatenus homo erat, à Patre accepiſſe, & eundem cum Apoſtolis communicaſſe. *Dedit enim eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* Senſus probabilis, ſed ego non arbitror meliorem interpretem quærendum eſſe, quam Chriſtum, is verſu vigeſimoſexto, quam hic claritatem, dilectionem vocat. *Notum*, inquit, *feci eis nomen tuum, vt dilectio, qua dilexiſti me, in ipſis ſit.* Senſus igitur, vt opinor, eſt, ſicut tu me dilexiſti, ita ego eos dilexi, fac vt & ipſi inter ſe diligant, quæ erat vnitas illa, quam illis poſtulabat. Vocat claritatem eam dilectionem, quæ Pater ſe, & ipſe diſcipulos proſequebatur, quia per eam Pater eum clarificauerat, oſtendens, eum eſſe filium ſuum dilectum, in quo ſibi bene cōplacuerat. Hoc enim ſenſu clarificatio poſita eſt ſupra ver. 1. 4. 5. 10. Eam autem ipſam claritatem filius diſcipulis dedit offerens ſemetipſum pro illis in mortem, mortem enim ſuam claritatem vocat, quia per eam & ipſe clarificatus eſt, & Patrem clarificauit. vt infra cap. 21. 19. Denique tolle à claritate literam vnam, & ſenſum inuenies.

Matt. 10 19. *1. epiſt. 3. 1.* *Sup. c. 1. 12.* *Matth. 3. 17.*

Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus.] Ideo pro illis morior, vt vnum ſint, da igitur illis eam vnitatem ſpiritus, quam illis merui : loquitur de ſua morte, tanquam de re præterita, quia proxima erat, vt ſupra multis locis adnotauimus. De his autem verbis ſupra verſ. 11. diſputauimus.

23. *Ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum.*] Non dubium quin aliquod verbum, quod orationem expleat, ſubaudiendum ſit, ſed incertum, cuius temporis verbum eſſe debeat, præteriti, vt fui, vel fuimus, an præſentis, ſum vel ſumus, an præſentis imperatiui, vel optatiui ſimus, intelligendum ſit. Atqui ex eo ſenſus pendet huius loci. Orationis ſeries videbatur poſtulare, vt ſubaudiretur verbum imperatiuum, aut optatiuum ſimus, orabat enim. Omnes autem interpretes videntur verbum indicatiuum intelligere, ſumus; certe Auguſtinus, Theophylactus, Beda, Euthymius. Solus Chryſoſtomus videtur per præteritū reſoluere, ego in eis fui, & tu in me, quod malo ſequi, quia videtur Chriſtus declarare, quomodo claritatem illam diſcipulis ſuis dediſſet, quam acceperat à Patre, nempe manendo illis per caritatem, ſicut Pater per eandem caritatem in ſe manebat, quemadmodum ſupra dixerat capite decimoquarto.

24. *Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.*] Non negat etiam nunc & ſe in diſcipulis, & Patrem in ſe eſſe, ſed docet fuiſſe, quia id cauſa, quam agebat, poſtulabat. Cum dicit ſe in diſcipulis, Patrem vero in ſe eſſe, non negat, vt Auguſtinus monuit, eſſe etiam in diſcipulis Patrem, imo idipſum voluit concludere Patrem in illis eſſe; ſi enim ipſe in illis, & Pater in ipſo erat, & Pater vtique in illis erat, ſed quod non dixit, quia ex dictis facile colligebatur, intelligi à nobis voluit. Quod ſequitur, *Vt ſint conſummati in vnum*, Auguſtinus, Beda, Rupertus, & Euthymius interpretantur, vt hac ratione ad gloriam illam, & perfectionem vitæ æternæ perueniant, cui adiici nihil poteſt Rectius ſentire mihi videntur, quid de hac vita interpretantur, de ea quippe Chriſtus agebat, vt Cyrillus, Theodorus Mopſueſtien. & Leontius exponunt; ſenſus ergo eſt hac ratione fieri, vt cum Pater cum Chriſto vnum ſit, & Chriſtus vnum cum diſcipulis (hoc enim eſt Patrem in Filio. & Filium in diſcipulis eſſe) & diſcipuli vnum cum Patre, id eſt cum Deo ſint, qua vnitate nulla poteſt eſſe maior, quia non poteſt, niſi vnus eſſe Deus. Hoc eſt, *vt ſint conſummati in vnum*, id eſt, vt perfecta eorum vnio, ſicut multorum membrorum in vnum caput deſinat, ſicut dixit D. Paulus 1. Corinth. 3. 22. 23. *Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti, Chriſtus autem Dei.* & ca. 11 3. *Omnis viri caput Chriſtus eſt, caput autem mulieris vir, caput vero Chriſti Deus.*

Pater eſt in diſcipulis non minus quam filius.

Vt cognoſcat mundus, quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut me dilexiſti.] Hoc non ex ijs, quæ dicta ſunt ſed ex ijs, quæ ex dictis colliguntur, Chriſtus concludit; quandoquidem ego eos dilexi, hoc eſt in illis eam, quam pro eis poſtulo, concordiam, & caritatem mutuam, vt mundus cognoſcat rem eſſe diuinam non humanam, & te eos diligere, ſicut me dilexiſti. Quid ſibi velint hæc verba, *vt cognoſcat mundus, quia tu me miſiſti.* verſu vigeſimoprimo explicauimus, idem enim huius, atque illius loci ſenſus eſt.

25. *Pater, quos dediſti mihi, volo, vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum.*] Altera iam hæc petitio eſt, ad alteram pertinens vitam. Petit autem, vt quam coniunctionem in hac vita habent, eam in altera quoque habeant, ſed intelligit in hac quidem vita coniunctionem caritatis, in altera, coniunctionem in eodem loco gloriæ. Non aſſentior ijs, qui hæc de ſolis, aut potiſſimum de Apoſtolis dicta eſſe putant: de omnibus enim credentibus atque credituris poſt verſum 20. loquebatur, & eadem ratio omnium erat, atque ita Cyrillus, & Auguſtinus, & omnes alij auctores graues interpretantur. Itaque cum dicit, *Quos dediſti mihi*, omnem complectitur teporis differentiam, quaſi dicat, *quos dediſti*, vel daturus es, aut *quos dediſti* ſiue re iam ipſa, ſiue ſola prædeſtinatione. Quomodo Pater Filio homines det, & cur Filius ita loquatur, ſæpe docuimus, vide ſupra verſu ſecundo & vndecimo, quanquam ibi de ſolis Apoſtolis, hic de omnibus credētibus loquitur. Quod dicit, *volo*, imperantis verbū videri poſſet, quemadmodum & antiquus auctor Cerealis in libro aduerſus Maximinum exponit, inde filij auctoritatem probans; ſed magis optantis eſſe arbitror; tanquam dicat opto, teque rogo; non enim imperat, ſed vota ſua Patri declarat, cum quo non niſi reuerenter, ac demiſſe loqui ſolet, quod hoc maxime loco faciendum erat, vbi tanquam homo, preces fundebat. Docet D. Auguſtinus id quod ſequitur, *Vbi ſum ego*, duobus modis intelligi poſſe, aut ita, vt tanquam Deus loquatur, *vbi ſum ego*, id eſt in cœlo, quæ ſedes mea eſt, à qua nunquam diſceſſi; ſicut cap. 3. 13. dixit *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis, qui eſt in cœlo*; aut ita vt tanquam homo dicat, *vbi ſum ego*, id eſt, vbi paulo poſt futurus ſum, cuiuſmodi locutiones multas iam in hoc ipſo capite notauimus. Quod etſi verum eſt, tamen non dubito, quin hoc ſecundo potius modo intelligi debeat, iam enim diximus Chriſtum hic tanquam hominem loqui. Illud, quod idem obſeruat Auguſtinus, vereor ne minus conueniat, non dixiſſe, & illi ibi ſint, ſed, *Et illi mecum ſint*, quod aliud ſit eſſe, vbi Chriſtus eſt, aliud cum Chriſto eſſe, etiam damnatos eſſe, vbi Chriſtus eſt, quia & Chriſtus tanquam Deus in inferno eſt, ſed cum illo non eſſe, niſi, quia eadem cum illo gloria fruuntur, quemadmodum latroni illi dixit, *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quod enim hoc loco dicit. *Et illi ſint mecum*, cap. 12. 26. dixerat, *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur, & vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit*; & nō dixit mecum erit. Cur ergo dixit, *mecum*? quia maiorem vim habebat, quaſi diceret, habebunt mecum eundem gradum dignitatis, habebunt communem mecum hæreditatem, conregnabunt mecum, vt dixit D. Paulus 2. Tim. 2. 12.

Hac de ſolis Apoſtolis non dict auctoris ſententia.

Luc. 23. 43

Vt videant claritatem meam, quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi.] Chryſoſt. Euthym. & Theophylact. obſeruant non dixiſſe, vt habeant claritatem meam, ſed *vt videant*, nullam enim creaturam gloriæ Chriſti capacem eſſe. Hoc puto non ſolum alienum à mente Chriſti eſſe, ſed illi etiam omnino contrarium, qui nimirum id agebat, vt doceret ſe ſuam cum diſcipulis ſuis gloriam communicaturum. Itaque exiſtimo videre hoc loco idem eſſe, quod frui, quemadmodum videre regnum Dei eſt illo frui ſupra ca 3. 3. & videre vitam æternam frui vita æterna cap. 3. 36 Nec enim Chriſtus ſpectatores tantum gloriæ ſuæ diſcipulos ſuos eſſe volebat, vt ſuam illis ſpectantibus maieſtatem oſtentaret, ſed volebat eiuſdem gloriæ eſſe participes, quemadmodum laborum participes fuerant. Atque hoc ſenſu, licet non ſatis explicent, Chryſo. Cyrill. Auguſt. Leontius, Beda, Rupertus, & Euthymius intelligunt. *Videre*, inquit, Rupertus, *eſt habere.* Putant autem Chryſoſtom. & Euthymius, & Theodorus Mopſueſtienſis de gloria diuinitatis loqui, quam illi Pater, non iam genito, ſed generando dediſſet. Rectius Cyrillus, Leontius, & Theodorus Heracleota de gloria humanæ naturæ interpretantur, nam vt homo loquebatur, & humanæ ſuæ gloriam nobiſcum communicauit. Itaque quod ſequitur, *quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi*, melius etiam iidem auctores de dilectione illa, qua Pater futurum hominem Chriſtum ante conſtitutionem mundi dilexerat, eumque ad eam, quam dixit gloriam prædeſtinauerat, interpretantur, quam Theodorus Mopſueſt. & idem poſtea Heracleota, qui de ea interpretantur dilectione, qua Pater Deus Filium Deum ab omni dilexit æternitate.

Videre vitam æternā frui vita æterna.

25. *Pater iuſte, mundus te non cognouit, ego autē te cognoui, & hi cognouerunt, quia tu me miſiſti.*] Putat Rupertus gratiarum actionem eſſe, qualis illa eſt apud Lucam cap. 10. 21. *Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ, quod abſcondiſti hæc ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Similiter enim gratias hic agere, quod ipſe cum diſcipulis ſuis Patrem cognouerit, qui paruuli & abiecti habebantur, mūdus autem, qui magna ſibi ſapientia excellere videbatur, non cognouerit. Itaque vult ad explendam hāc ſententiam aliquid intelligi vt, *Pater iuſte* gratias ago tibi. Alieno ſenſu. Quorſum igitur hæc dicit? Cyrillus, & Leontius exiſtimant alludere ad id, quod ver. 9. & 20. ſignificauerat, ſe non pro mundo, ſed pro ſolis credentibus orare, Patremque iuſtum appellare, quod ſe in mundum miſerit, non crediturum; quaſi ſenſus ſit, Iuſtus es Pater, quod me in mundum miſeris, quamuis non credat me à te miſſum eſſe, feciſti, quod tuam decebat iuſtitiam, *iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.* Nō patitur hunc ſenſum Græcus vocatiuus δίκαιε: nam ſi nominatiuus eſſet δίκαιος, pateretur. Chryſoſtomus, Theodorus Mopſueſtien. Theophylactus, & Euthymius mihi videntur verum perſpexiſſe ſenſum. Cauſam reddere, cur non omnes ſed eos tantum, qui in ſe credidiſſent, in cœlo ſecum futuros eſſe dixerit, nempe id Patris iuſtitiam, id hominū diuerſa merita poſtulare, quia illi Patrem cognouerunt, hi non cognouerunt. Atque hanc eſſe cauſā cur alibi alijs nominibus Patrē vocare ſoleat, hoc loco iuſtum appellauerit.

Luc. 7. 35

26. *Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam.*] Quibus, eis? illis, qui cognouerunt. Quid per Patris nomen intelligat, verſu 6. declarauimus. Putant Cyrillus, & Leontius ideo Chriſtum hoc adieciſſe, ne quia dixerat, *Ego autem te cognoui, & hi te cognouerunt*, videretur ſignificaſſe non aliter ſe, quam diſcipulos patrem ſuum cognouiſſe, itaque diſcrimen nunc indicare, ſe ita cognouiſſe, vt alios doceret; diſcipulos ita cognouiſſe, vt docerentur, *Deum enim nemo vidit vnquam: vnigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit*, cap. 1. 18. Quo modo iam Patris nomen diſcipulis ſuis notum feciſſet, facile intelligitur, nempe per doctrinam ſuam, atque miracula, quo autem modo notum ſe etiamnum facturum dicat, de eo quæſtio eſſe poteſt. Diuus Auguſtinus, & Beda ſic edifferunt. *Notum feci per fidem, notum faciam per ſpeciem, notum feci cum fine peregrinantibus, notum faciam ſine fine regnantibus.* Melius Chryſoſt, Cyrillus, Leontius, Theodorus Mopſueſtien. Theophylactus, Euthymius, & Rupertus referunt ad aduentum Spiritus ſancti per quem multo plenius diſcipulos docturus erat. Itaque Cyrillus, & Euthymius hinc etiam Chriſti diuinitatem confirmant, quod quemadmodum Pater, ita & ipſe per Spiritū ſanctum doceat. Alia & interpretatio, quam Leontius adducit, non minus mihi itaplacet, vt hoc ad eos referatur, qui nondum quidem crediderant, ſed credituri erant, nam & illis poſtea, & per Apoſtolos, & per Spiritum ſanctum nomen Patris notum fecit. Poteſt & ad aliud quadraginta dierum tempus referri, quo poſt reſurrectionem ſuam cum diſcipulis verſatus eſt, *loquens de regno Dei*, Actor. 1. 3.

Tract. 111

Diuinitas Chriſti ex hoc loco probata.

Vt dilectio, qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis.] Ex Auguſtino conſtat veterem verſionem Latinam legiſſe, *vt dilectio, quā dilexiſti me*, itaque multis illis verbis differit; quare ita dixerit potius, quam *qua dilexiſti*, recte quæ vidit eſſe Helleniſmū, nam Græce ita eſt, ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με. Id leue eſt: illud paulo maius, quid ſit, vt dilectio, qua me dilexiſti, in ipſis ſit? Chryſoſtomus, Leontius, Theophylactus, & Euthymius putant ſenſum eſſe, *vt dilectio, qua dilexiſti me, in illis ſit* per cognitio-